

Nr 222.

Av herr **Lindhagen**, om lagstiftning m. m. för tillrättaläggande av missförhållandena i följd av samverkan mellan psykiatri och rättsskipning.

Undertecknad tillåter sig att till riksdagen motionsvis göra följande framställning om problemet psykiatri och rättsskipning.

Solvarvens naturlag har i sin växelgång under vår epok hunnit fram till kollektivismens inbrott. Juridiska personer ta alltmer ledningen. Individen, det enda sant levande i människans värld, nödgas tillsvidare allt mer frånsäga sig självansvaret, buga sig för majoriteter och även i övrigt för eget husbehov lita till så kallade *experter* av skilda slag.

Även domarekallet och rättsskipningen stå inför ett sådant äventyr. De gamla trovärdiga vittnena berättade vad de sett och hört samt fingo ej ersättning för annat än sin inställelse. Nu tillströmmar tillika en tvivelaktig bevisning genom »sakkunniga», vilka dessutom skola ha betalt för sin lärdom efter rang och värdighet.

Särskilt vansklig är *den psykiatriska vetenskapens expertis* med anspråk på avgörande inflytande inom straffjustisen och även i civila mål. Därmed syftas ej på konstaterande av uppenbar sinnessjukdom, vartill den okonstlade psykiatrien fortfarande liksom i gamla tider hjälper till utan omvägar med officiella intyg för de flagranta fallen. Vanskligheten ligger i nämnda vetenskaps moderna bemödanden att kunna genom forskning konstatera *otillräknelighet hos förmenta eller verkliga så kallade psykopater, som ej äro sinnessjuka i klinisk mening och anses väsentligen kloka inför det vanliga civila omdömet*.

Det är begripligt, att varje vetenskap såsom ett kollektivt begrepp söker pejla obekanta områden. Men det finnes gränser för allt. Den exakta vetenskapen sammanfaller med naturvetandet och kan möjligen på någon punkt framlägga exakta resultat även inom dess gränsmarker. Den har möjliggjort lokomotiv, radio, serum mot sjukdomar, bombflygplan med mera dylikt inom den materiella verkligheten.

Nalkas emellertid dessa bemödanden de andliga verkligheterna, avtunnas den vetenskapliga förmågan våldsamt. Inför människans högsta lag, samvetet, och dettas praktik liksom inför skapelsens materiella gåta sträcker vetenskapen till sist sina vapen. Psykiatrien liksom juridiken kunna aldrig bli vetenskaper med pålitliga resultat i stort. Den senare disciplinen gör ej heller anspråk därpå. Den kan därför utan psykopatisk belastning i överskattning skapa i kärlek nyttiga och begripliga framkomstlinjer för individernas frihetssträvanden.

För övrigt är ju människan ett djur och en samvetsvarelse på samma gång. Alla äro vi därför hemfallna även till oförnuft eller psykopatisk belastning, som det kallas. »Att äta och att ätas, det är djungelns lag.» Den enes död är den andres bröd, säger ordspråket. Den nödtvungna kampen i konkurrensen att hålla oss uppe på varandras bekostnad är väl icke något utslag av vår förnuftiga själ. Det är i det väsentliga ett utslag av djurets liv i djungeln. Likaså all vanvård i vår livsföring i övrigt.

*

Beträffande då först *psykiatrins inflytande på straffjustisen* må erinras om följande.

Under »l'ancien régime» i Frankrike fanns ingen straffprocess, bunden av lag. Individer, gripna på bar gärning eller misstänkta, insattes i Bastiljen. Där fingo de sitta, till dess det föll någon vederbörande in att befatta sig med dem. Dylik inlogering skedde i stor utsträckning på hemliga angivelser, särskilt kunglig häktningsorder (lettre de cachet). Detta system gav anledning till Bastiljens stormande av folket. Sedan följde den franska revolutionens lavin efter denna snöboll.

Napoleon såsom ett barn av revolutionen skapade ny lagstiftning, byggd på upplysningstidevarvets liberala program om skydd för den personliga friheten. Så tillkom, utom Code civil, även Napoleons berömda strafflag Code pénal av 1810. Napoleon satt ordförande i sina lagkommittéer och kom gärna själv med huvudprinciper.

Därmed genomfördes de kortvariga frihetsstraffen. Denna liberala insats gick sedan ut över Europa, där den vidhållits ända in i vår tid. Det var således ett kärleksverk. Det har tagit sig uttryck även uti strafflatituder med utrymme för hänsyn till förmildrande eller försvårande omständigheter. Likaså och icke minst i medgivanden om förlåtelse för brott, som inom viss tid icke föranlett åtal. Dödsstraffets avskaffande och villkorlig dom äro ytterligare insatser till humanisering av straffprocessen.

Nu söker psykiatrin efter en viss återgång till det gamla franska enväldet. Företeelsen lär dyka upp såsom en farsot i Europa. I Sverige är den vorden en realitet. Det famlas efter konstateranden av otillräknelighet och således även strafffrihet för de nämnda förmenta eller verkliga psykopaterna, eller med andra ord efter att göra exakt vetenskap av det för sådant bemödande mest otillgängliga. Detta leder till en upplösning av den napoleonska straffprocessen med dess nutida förbättringar. En efterbildning av det som ägde rum före den franska revolutionen spökar. De tidsbestämda straffen fördömas. Över psykiatrins fängelser för s. k. straffria av förevarande slag står snarare: I som här inträden, låten hoppet fara. Ivrigt utnyttjas alla utvägar med att uppsamla skuggsidor ur den undersöktes föregående för att kunna utmärka sig med ett »vetenskapligt» resultat. Dessa föregående (anamnesen) räknas internaten till last även efter årtionden, ehuru gällande liberala straffrätt för länge sedan tillgivit dem. Kärlekens vägar förlora sig i en uppseglade reaktionär tids nattsidor.

Ansatser till psykiatriska bastiljer komma till med långvarig inspärning som program och livstidsinspärning som logiskt resultat. Med statsmedel uppmuntras en växande tillverkning av förenämnda straffria. Lokalbehovet ökas. De även i dunkel tillkomna »anamneser», som utgöra grunden för dessa inspärningar på obestämda tider, äro i stort sett likaledes ingenting annat än ett slags dolda angivelser (lettres de cachet).

*

Nu röra vi oss sålunda, åtminstone i Sverige, med två rättsordningar inom straffjustisen.

Den ena är den lagliga rättsordningen för brottslingar, som anses civilt sett tillräkneliga. Deras levnadsbeskrivning inskränkes till några allmänna konturer utan *sadistiskt rotande i deras förflutna privata liv*. De åtnjuta en normal rättegångsordning. De få fullfölja talan genom instanserna. Vid häktning tillhandahållas de advokatbiträden genom det allmännas försorg. Domstolen ger skäl för utslaget. De få i vanliga fall ett måttfullt straff. Detta kan förkortas genom kunglig nåd. De gå sedan ut i livet med ostridig rättskapacitet.

Vid sidan härav möter den psykiatriska straffjustisen med måttlösa inspärningar byggda på godtycke eller med andra ord »på straff utan strafflag». Orsakssammanhanget är följande, såvitt Sverige angår.

Varje individs konstitutiva rätt är att anses som rättskapabel. I svenska strafflagen 5 kap. § 5 medgives därför, att endast den, som är klart berövad förståndets bruk, permanent eller av tillfällig sinnesförvirring, skall vara strafflös. I kap. 5 § 6 åter stadgas, att om någon vid brottets förövande saknar förståndets fulla bruk, ehuru han ej kan för strafflös anses efter 5 §, då må efter omständigheterna straffet nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort.

Sedan har genom den psykiatriska expertisens anspråk på inblandning i straffrättsjustisen statsmakterna vilseletts att i nämnda stadganden och särskilt i 5:6 giva ett helt annat innehåll med bibehållande ändock av den grundläggande författningens gamla principer. Det skedde genom lagen av den 22 april 1927 om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare.

Psykiatrin har privilegierats att med förbigående av strafflagens principer, lagda uteslutande i domstolens hand, i stället sätta sig till doms och inrätta fängelser i anslutning till den regim, som gällde i Frankrike före revolutionens och den napoleonska lagens tillkomst. Med ledning av ytliga differentieringar är det överlåtet åt psykiatrin att verkställa klyvning av personligheten i bråkdelar. En diktator i vissa fall kärlekslös, i andra human, i övriga fall utan någon hållning alls tillägges okontrollerad makt över människors själar, liv och frihet. Bland annat är diktatorn privilegierad att »med hänsyn till brottets beskaffenhet samt på grund av i målet förebragt utredning angående klientens sinnesbeskaffenhet och föregående vandel» dekretera, om han »är att anse såsom vådlig för annans säkerhet, person eller egendom». Märk väl det oerhörda tillskottet, som ligger i orden »föregående

vandel» samt »eller egendom». Statsmedel ha ock anslagits till en särskild vetenskaplig inkquisition med förhör, kuggfrågor, ordgåtor med mera dylikt i samband med rotande i skumrask efter karaktärsfel sedan födseln i hans privata liv. Hela denna »lagliga» utredning (anamnesen), tillkommen i det fördolda, kan innehålla även obevisade påståenden, som ej skulle godtagas av en domstol utan bevisning. Men icke förty skall en domstol rätta sig efter ett sådant dokument.

Detta system kan icke sättas i scen med klart sinnessjuka. Även beträffande civilt genomsnittligt kloka »psykopater» och förmenta vederlikar ställes det inför en omöjlig uppgift. De senare bortdömas från friheten med åberopande huller om buller av än 5:5 och än 5:6. En sådan inkquisition utmynnar därför i själva verket med en otillräknelighetsförklaring i det hela. Endast en domstol kan komma till rätta även med § 6 och dess uttryckliga hänvisning till skäligen straffmätning genom domstolarna och ingenting annat.

Och för övrigt, det är blott personer, som händelsevis ställas under åtal för något brott, större eller mindre, som bli undersökta. Men det vimlar ju av icke åtalade vederlikar, som tillåtas få leva sitt eget fria liv. Vid den internationella kongressen nyligen i Paris om psykisk hälsa lär ha förekommit inlägg från Nordamerika, att personer med något minskad tillräknelighet äro mindre farliga för »person och egendom» än civilt helt kloka.

Belysande är, att på de skilda undersökningsområdena ha hitintills undersökningarna för Svealand, hållna på Långholmens straffängelse i Stockholm, stannat vid friskskrivning av endast 2 à 3 % av de undersökta, under det att på övriga områden procenten är omkring 25 %. I sitt nödläge inför uppgiften brukar undersökaren åtminstone på Långholmen ofta tillfråga sin klient, om han vill bli hänförd till 5:5 eller 5:6 strafflagen!

Även *domstolarna och parterna demoraliseras* av detta nya inslag i rättsordningen. Åtskilliga domstolar följa statsmakternas föredöme och döma auktoritativt på psykiatrins nåde. Det är ock ett bekvämt sätt att bli av med målet och dess bekymmer. Andra tillåta sig att ogilla resultatet. Anarki således. Karl Schlyter plägar troskyldigt försäkra, att domstolarna börja »alltmer» följa den senare linjen. Väl en klen tröst i varje fall.

Sedan sålunda civilt kloka psykopater med vederlikar förklarats i totaliteten otillräkneliga, fordrar konsekvensen, att de »intagas till förvaring å särskild vårdanstalt». Detta är huvudsaken i 1927 års författning. *Nog blir det »förvaring», men »vården» utebliver* att döma av vad hitintills inhämtats. En medgiven rätt att bli utskriven på prov eller möjligen definitivt sker undantagsvis.

Ingen annan utväg för de inspärrade att återvinna sitt människovärde förefinnes än hänvändelse till en sinnessjuknämnd såsom enda instans utan klagorätt. Nämnden frågar överläkaren. Denne rådgör sig med anamnesen, den senares nattsidor gottskrivna även med rymningsförsök. En förklarlig rymning från deras inferno straffas som en länge oförlätlig dödssynd.

Avstyrkandet blir den vanligaste effekten. Bakom nämndens avgörande stå direkt eller indirekt sex läkare och två så kallade lekmän. Nämnden har

i regel ingen annan utväg än att falla till föga för överläkarens »expertis». Denna instans' *armod i möjligheter* även med hänsyn till läkare-expertisens överväldigande och solidariska inflytande på nämnden är, synes mig, det nya systemets enda verkligt vetenskapliga livsgnista.

I Sverige har nu detta problem börjat alltmer aktualiseras. En frigiven klok straffri, vid namn Kassman, skrev en bok, som väckte uppseende. Förre justitieminister Schlyter interPELLERADE ÅR 1937 riksdagens första kammare om lämpligare och humanare behandling av ifrågavarande s. k. straffriförklarade än den, som för närvarande kommer åtskilliga av dessa till del. Under tecknad gick längre och interPELLERADE om skydd för deras frihet och människovärde. Justitieministern Westman svarade med löften om »utredningar», ganska hopplösa befarar mången.

Straffängelsers befattningshavare påtala hela systemet såsom absurt. Advokater resa sig däremot. Vissa domstolar söka som sagt komma ifrån det. En ringa procent utgöres av helt sinnessjuka i klinisk bemärkelse. Den stora mängden av straffriförklarade, som skola förvaras i sinnessjukhus, utgöras av psykopater och deras vederlikar. Tillverkningen av sådana straffria växer. Det kan dröja ett år, innan de kunna komma fram till »sinnessjukvård», och under tiden ha de fått vänta i straffängelser. Nu i år ha emellertid alla sålunda väntande förklarats i stället skola, såvida de ej varit häktade, försättas på fri fot. Man frågar sig, varför de av psykiatriskt rättshaveri skola tvingas att avbryta sin frihet, när plats omsider blir ledig på något av de psykiatriska sjukhusen med *utsikter till livstids inspärning av en läkare*.

Vad sedan angår *psykiatrins inflytande i civila mål, särskilt förmynderskapsmål och testamentstvister*, må tilläggas följande.

*

Under en femtioårig domareverksamhet inom alla domstolsinstanser har åtskillig erfarenhet kommit mig till del. På begäran av läkaresällskapets sektion för neurologi och psykiatri höll professor Kinberg den 13 april 1929 ett föredrag om »Sinnessjuks rättsskydd inför svensk domstol». Resultatet blev, att sektionen in pleno en för alla och alla för en, genom sin styrelse hos justitieombudsmannen anmälde för den åtgärd, ombudsmannen kunde finna skäligt vidtaga, vissa förfaranden av Stockholms rådhusrätts första avdelning för förmynderskapsärenden.

Vi hade nämligen ansett det vara domstolens plikt att ställa sig varsam särskilt inför den partbeställda och partbetalda psykiatriska expertisen. När den dessutom stod inför domstolen på båda sidor, ofta i fyllig representation, och bekämpade varandra, utgjorde väl detta även ett vetenskapligt vittnesbörd om frånvaron av exakta ostridiga hållpunkter för denna vetenskaps eftersträfvade oantastlighet. Ordföranden måste ibland inlåta sig i diskussion med experten om hans slutsatser. Detta skedde konciliant och Kinberg förklarade en gång officiellt, att han formellt icke haft något att klaga över. Domstolens tvivel hade emellertid förmodligen ansetts som ett farligt övergrepp mot yrkets auktoritet.

Nu uppstod en animerad skriftväxling mellan psykiatrisk expertis och självständig domareverksamhet, mellan psykiatrisk praxis och civilt rättsmedvetande, mellan sinnessjuks rättsskydd inför svensk psykiatri och inför svensk domstol.

För min del avgåvos tre till trycket befordrade svaromål, som utmynnade icke i någon åtgärd rekonventionsvis mot sektionen eller dess ledare utan i femton yrkanden om revision av författningarna.

Ombudsmannen fann angivelsen ej föranleda någon åtgärd. Det blev ock för mycket för honom att gå i selen för de femton yrkandena. Dessa senare framfördes därför petitionsvis till regeringen, där de ännu ligga obeaktade. Om denna vädjan erinrades även — med uppräknande av yrkandena — i förenämnda interpellation. Men statsrådet ingick ej i något yttrande om dem i svaret på interpellationen. »Utredningen» får kanske ta hand om dem.

*

Ingenting är farligare, synes mig, för människovärdet än privilegierade sektbildningar med okontrollerad makt över människors liv och själar. Problemet psykiatrin och rättsskipningen avslöjar en kulturkamp av stora mått.

*

För närmare inblick i detta vidlyftiga ärende erfordras även kännedom om de båda interpellationerna vid 1937 års riksdag, justitieministerns svar samt diskussionen efter svaret. Dessa tre dokument äro därför fogade vid denna motion liksom även två inlägg av motionären i tidningen Socialdemokraten för juli 1937 till ytterligare orientering (A, B, C, D, E.)

De av justitieministern Westman under interpellationsdebatten utlovade utredningarna ha icke avhörts. Hela saken synes slockna bort *under medicinalstyrelsens hägn*.

Det hemställles,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av skyndsamt förslag till lagstiftning och andra åtgärder för tillrättaläggande av de missförhållanden vid samverkan mellan psykiatri och rättsskipning som påtalats i sammanhang bland annat med 1937 års interpellationsdebatt i ämnet.

Stockholm den 23 januari 1938.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Interpellation om lämpligare behandling av straffrifyörklarade.

Herr **Schlyter** erhöU på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag an- håller om kammarens tillstånd att till justitieministern få framställa en inter- pellation angående behandlingen av personer som begått brott men på grund av sin sinnesbeskaffenhet av domstolarna förklarats strafflösa.

Inom utbredda lager av befolkningen är den uppfattningen rådande, att när en brottsling, efter läkarundersökning av domstol jämlikt 5 kap. 5 § straff- lagen förklarats strafflös, detta kan innebära en med hänsyn till brottets och brottslingens beskaffenhet alldeles för mild åtgärd, i det att den brottslige undandrages den samhällsreaktion som den allmänna rättkänslan förmenats kräva. Till allmänhetens kännedom har också understundom kommit fall, då för grova brott straffrifyörklarade personer å de sinnessjukhus där de varit intagna tillåtits sådana friheter att det varit minst sagt anstötligt. De fall som sålunda av allmänheten observerats hava gemenligen angått personer till- hörande högre samhällsklasserna och i sådana ekonomiska omständigheter att de kunnat bekosta sig den bästa tillgängliga sjukhusvård. Annorlunda har det ofta varit ställt för mindre bemedlade strafflösa. På grund av plats- bristen å våra sjukvårdsanstalter har det förhållandet kommit att inträda, att personer som förklarats otillräkneliga och därför fria från straff kunnat få tillbringa ett flertal år på ett vanligt cellfångelse i fåfång väntan på att plats skulle beredas dem å sjukhus, ofta under ogynnsammare förhållanden och under mycket längre tid än om de dömts till ett tidsbestämt, efter det begångna brottets grovhet avpassat frihetsstraff.

Flertalet av dessa straffrifyörklarade förvaras å straffängelset i Jönköping, vilket alltså, vid sidan av ett par kronohäkten och de huvudsakligen för un- dersökningsändamål använda sinnessjukavdelningarna vid några av de stör- re centralfångelserna, kan betecknas som ett slags upptagningsanstalt för sinnessjuka strafflösa. Enligt 47 § 3 mom. sinnessjuklagen ankommer det nu på vederbörande fångvårdsmyndighet att hos medicinalstyrelsen, som har att i ämnet förordna, göra framställning om den straffrifyörklarades intagan- de för vård å något statens sinnessjukhus. Var den tilltalade icke häktad och var det alltså fråga om en relativt ringa förbrytelse, för vilken han för- klaras straffri på grund av sin sinnesbeskaffenhet, skall medicinalstyrelsen, om han är i behov av vård å sinnessjukhus, efter anmälan av länsstyrelsen bestämma å vilket sinnessjukhus intagningen skall ske. »Kan plats å så- dant ej omedelbart erhållas», heter det vidare i samma paragraf, »varde den straffrifyörklarade i avbidan på dylik plats genom länsstyrelsens försorg för vård intagen å sinnessjukavdelning vid fångvården».

Bestämmelser av denna art manifesteras naturligtvis icke blott en önskan från samhällets sida att bereda en sjuk människa vård. Interneringen av de strafflösa innebär lika mycket en samhällets åtgärd för att skydda sig självt mot befarade nya förbrytelser. Denna skyddsåtgärd är fullt jämför- lig med den förminskat tillräkneliges intagande å förvaringsanstalten i Norr- köping eller den gamle recidivistens internering å fångelset i Karlstad. För att samhället skall anses ha befogenhet att på detta sätt på obständ tid be- röva en person friheten till skydd för sina medborgare mot farliga kriminella element, måste det emellertid vara ett ofrånkomligt villkor, att de internerade

underkastas en behandling som icke direkt är ägnad tillfoga dem ett strafflidande.

Ett bland de mest upprörande fallen, belysande nu rådande ordning på detta område, stötte jag en gång på vid inspektion av ett mindre fängelse i södra Sverige, ett fall som under sin domstolsbehandling väckt uppmärksamhet i hela landet och som då blev närmaste orsak till en lagändring beträffande de straff som minderåriga förbrytare kunna underkastas.

En moder till en efterbliven 15-års pojke, som var svår att uppfostra i hemmet, hade hört talas om att det fanns skyddshem där dylika barn kunde omhändertagas. Hon tog sig då före att anmäla honom för polismyndigheten och meddelade därvid som skäl för sin önskan om hans omhändertagande, att han visat närgångenhet mot en minderårig flicka som han haft till lekkamrat. Åtalsmyndigheten ansåg sig icke ha laglig rätt att låta barnavården taga hand om pojken utan häktade honom och ställde honom inför häradsrätten, där man fick bevittna icke blott hans första sammanträffande efter häktningen med den förtvivlade modern utan även hur han under häktningstiden, då han icke tålde sitta ensam, fick dela cell med en grov våldsman. Säkerligen kändes det som en allmän lättnad i landet, när det någon tid senare spordes att pojken, efter läkarundersökning, förklarats strafflös. Nu antog man att vägen var banad för hans omhändertagande för uppfostran. Den allmänna opinionen var lugnad, och man övergick till andra intressen. — Mer än år och dag härefter gick jag igenom det nämnda fängelset, vilket användes för förvaring av förminskat tillräkneliga samt straffriförklarade förbrytare. Bland de här intagna äldre förbrytarna får jag se en 16- och 17-års pojke röra sig, och återfinner i honom den förut riksbekante 15-åringen, som i stället för att erhålla uppfostran fått slå dank i denna miljö. Domstolens straffriförklaring hade alltså fört honom raka vägen till fängelset. Det visade sig sedan vara förenat med hart när oöverkomliga svårigheter för justitiedepartementet att få honom placerad på lämplig anstalt. Ingen inom fångvården kunde klandras för pojkens behandling. Direktören för fängelset hade gjort fåfånga försök att få honom överförd till någon uppfostringsanstalt, men måst resignera.

I detta fall kunde nu rättelse vinnas på grund av dess extrema karaktär. Men de till synes arbetsdugliga straffriförklarade jordbruksarbetare och andra, som i förtvivlan över det stillasittande livet i Jönköpingsanstalten vid mitt besök där som en nåd utbådo sig att få bli överflyttade till jordbruksfängelset i Mariestad för att få röna samma behandling som långtidsfångarna i detta centralfängelse, kunde under nuvarande organisation av anstaltsväsendet lagligen ej få bifall till sin blygsamma begäran — alla andra fall att förtiga.

Vad som här uppenbarligen kräves är ett under fångvården sorterande verkligt sjukhus med goda arbetsmöjligheter, vilket kunde tjäna som upptagningsanstalt för alla straffriförklarade. För ett dylikt kriminalhospital skulle stor användning finnas även i sådana fall då någon strafffånge drabbas av sinnessjukdom och annan lämplig vårdplats icke omedelbart står att få. Inom min egen erfarenhet ligga mycket drastiska exempel på de nuvarande fångvårdsanstalternas otillräcklighet för vissa fall av denna art. En dylik centralisering av vården om de straffriförklarade — mot vilken emellertid från medicinskt håll bestämda invändningar gjorts — skulle bl. a. hava den fördel med sig, att den nämnd, som har att besluta om frigivningen, vare sig denna uppgift behålles hos sinnessjuknämnden eller överflyttas till interneringsnämnden, lättare kan sammanträda på platsen där den internerade förvaras för att personligen se och höra honom och sålunda icke behöver vara hänvisad till att döma blott på papperen.

När jag nu framlägger dessa förhållanden i en interpellation till justitieministern, så ligger däri icke skymten av någon misstro till hans eget intresse för saken. Att missförhållandena redan äro föremål för justitiedepartementets uppmärksamhet är väl känt. Justitie- och socialdepartementen ha för flera år sedan, på initiativ av en av de fängvårdssakkunniga, prof. Kinberg, förhandlat med medicinalstyrelsen om upprättande av ett kriminalhospital, som bl. a. skulle helt avfolka Jönköpingsfängelset. Men hittills har den medicinska myndigheten ställt sig avböjande till denna tanke. Den 18 juli 1935 tillkallades inom justitiedepartementet sakkunniga för att bl. a. biträda vid utredning beträffande frågan om *behandlingen av förbrytare som lida av rubbad själsverksamhet* och i samband därmed frågan om en revision av förvarings- och interneringslagarna. Vid denna utrednings igångsättande var uppmärksamheten i främsta rummet riktad på frågan om behandlingen av de straffriförklarade. För en planmässig beredning av fängvårdens stora byggnadsfrågor visade det sig emellertid snart angeläget att först få fram de ändringar i förvarings- och interneringslagarna, som utgjorde förutsättning för bedömande av behovet av nya förvarings- och interneringsanstalter. Sedan dessa lagändringar genomförts kunde frågan om de nya anstalterna upptagas till behandling i samband med den därmed intimt sammanhörande frågan om ett kriminalhospital för de straffriförklarade. Om, såsom justitieministern satt i utsikt, förslag till ny lagstiftning om förvaring och internering förelägges innevarande års riksdag, blir det möjligt att till nästa års riksdag förbereda frågan om erforderliga byggnadsåtgärder i anledning av de sålunda i år genomförda lagändringarna. Och därmed skulle vägen också vara banad för en lösning av frågan om ett kriminalhospital för de straffriförklarade. Syftet med min interpellation är därför att redan nu bereda justitieministern stödet av visat intresse från riksdagens sida för dessa frågors skyndsamma lösning.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande fråga: Har Herr Statsrådet för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att i proposition till nästa års riksdag framlägga förslag till åtgärder för en lämpligare och humanare behandling av straffriförklarade än den som för närvarande kommer åtskilliga av dessa till del?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Bilaga B.

Interpellation om skydd för själssjukas frihet och människovärde.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få väcka en interpellation.

Den 1 april 1937 interPELLERADE herr Schlyter justitieministern, om en lämpligare och humanare behandling av s. k. psykiatriskt straffria än den, som för närvarande kommer åtskilliga till del.

Denna angelägenhet står emellertid i omistligt sammanhang med den psykiatriska vetenskapens och praktikens problem överhuvud taget. Vid sidan av problemet psykiatrin och de straffria resa sig de alltjämt olösta frågorna om psykiatrin och dess auktoritativa framträdande i praktiken såsom ett ve-

derbörande ämbetsverk med anspråk på auktoritativa avgöranden. Vidare förhållandet mellan psykiatrin och rättsskipningen. Bortom dylika specialiseringar stå som sagt psykiatrins befogenhet att genom sina målsmän avgiva bindande intyg om beskaffenheten hos människornas själar. Detta trots, att de alla äro olika likaväl som deras ansikten och samma mångsidighet är för handen även hos vetenskapliga sanningssökare.

Förenämnda vetenskapens målsmän göra nu som förut anspråk på, om ej ofelbarhet i diagnosen, så dock auktoritativt avgörande i förekommande individuella fall. Så är förhållandet även med en annan expertis, som sysslar mer eller mindre med ovägbara värden.

Behovet av kontroll har dock av den allmänna meningen ansetts vara ofrånkomlig till värn om individernas frihet. Försöksvis har nu inrättats två nämnder.

Den ena, den *rättspsykiatriska nämnden*, består uteslutande av läkare, mest sinnessjukläkare. Den avger numera på medicinalstyrelsens vägnar begärda utlåtanden till domstolarna. Detta är således en partbetonad myndighet med anspråk att liksom tidigare medicinalstyrelsen kunna diktera avgörandet.

Vanskligheten i en sådan institution har föranlett skapandet av en slags uppsikt även över den genom *sinnessjukhusnämnden*. Den består av två psykiatrici och tre lekmän, vilka utses av Konungen i socialdepartementet. Dess uppgift är att på enskildas ansökan friskriva internerade vare sig interneringen skett av enskilda läkare med stöd av tillkallad polis eller enligt domstols utslag med stöd av sinnessjuknämndens utlåtande. Redan vid nämndens första tillkomst förespåktes den en ganska betydelselös verksamhet. Det förmenades, att psykiatrikerna liksom andra samhöriga ej gärna utöva kritik på varandra, annat än då de stå emot varandra inför domstol, såsom från båda sidor partbeställda och partbetalda experter. Och beträffande lekmännen menade man, att de i regeln här, som på andra områden och helst i vår tid, blevo lekbollar åt experterna.

Nämnden gjorde nog i sin första uppsättning med landshövding Hammar-skjöld som ordförande och professor Alfred Petré som expert sitt bästa. Nu ha dessa fallit för åldersstrecket, mot vilket de utgjort en levande protest. Men nämndens profeterade betydelselöshet i stort inför det oöverkomliga uppdraget har väl nu ytterligare fastslagits genom kassmanska avslöjandena.

En tredje kontroll ligger hos *domstolarna*, i de fall psykiatriska avgöranden äro lagligen dem anförtrodda. Först här förelägges ett fullständigt material. Saken är visserligen klar, då det gäller obotligt vansinniga. Däremot står striden rörande s. k. psykopatiska, d. v. s. personer, som ej äro i klinisk mening själsligt förkomna, jämte en del gränsfall mellan båda stadierna. Här möta också upp de civila vittnesmålen personliga erfarenheter vid sidan av den vetenskapliga diatektiken.

Gemenligen äro domstolarna snara att avbörda sig detta ansvar genom att infordra medicinalstyrelsens och numera den ännu mindre opartiska rättspsykiatriska nämndens utlåtande i syfte att få taga det för gott. Därigenom blir jämväl domstolarna lekverk för de legitimerade sakkunniga. Men då dessa såsom partbeställda stå mot varandra vid domstolsbordet eller då vetenskapliga utsläckanden av en människas själ grundats på papper, hopsamlade av vederdelomän och utan undersökning av personen, då blir domstolen betänksam och tar gärna sin tillflykt till de civila vittnenas sakkunnigare uttalanden. Åtminstone äro de äldre erfarna domarna benägna därför.

Särskilt har på senare tider den ena domstolen efter den andra börjat frigöra sig från intyg om otillräknelighet för en förseelse. De förklara den tilltalade vara tillräckligt klok och döma honom till straff. Kanske beror det på att de haft den förmente sjuke framför sig, under det att nämnden dömt

efter gråare teorier och papper. Det börjar möjligen ock sippra ut, att fri-skrivandet numera även i ärekränkingsmål för kverulans avkastar årslångt kanske livstidsvarigt arbetslöst straffarbete i psykiatrins bevakade fängelser. Det är väl lyckligare för den olycklige att gå ut från processen som en fri och tillräknelig människa med allenast ett bötesstraff eller vida kortvarigare frihetsstraff.

*

Liksom Schlyter har även jag haft erfarenheter. Under mer än ett kvarts sekels tjänstgöring som ordförande i Stockholms rådhusrätts förmynderskapsavdelning — en tid likaledes testamentsrättsavdelning — erbjöd sig riklig befattnings med förevarande mål. Äldre rådmän hade ock redan från början tillrätt att se upp med de psykiatriska utlåtandena. Målen med extremt vassinniga voro ju klara, men i övriga fall måste enligt min mening expertisen ofta kompletteras från ordförandeplatsen konciliant med frågor och tvivel.

Detta var en ny företeelse. Svenska läkaresällskapets sektion för neurologi anmälde — efter ett föredrag av professor Kinberg — rådhusrätten för justitieombudsmannen. En lång skriftväxling uppstod. I tre omfattande tilltrycket befordrade svaromål sökte rättens ordförande gå till djupet med problemen. Det utmynnade i en hemställan till ombudsmannen, att överväga åtskillig revision i rättsordningen, framlagd i 14 punkter. Ombudsmannen fann sektionens anmälan ej föranleda någon åtgärd, men kände sig ej heller beredd att sätta sig in i de 14 påkallade reformerna.

Dessa senare fullföljdes i stället genom en petition till Konungen, åt vilken dåvarande justitieminister Schlyter förklarade sig benägen ägna uppmärksamhet. Han fick dock ej tillfälle före sin avgång infria löftet. Petitionen ligger fortfarande oprövad på justitiedepartementets bord. Nu föreligger ett uppfordrande tillfälle att påminna därom. Vid sidan av bemödanden att såsom domare skydda de svaga mot otillbörliga äventyr har en inblick i förhållandena även beretts mig genom talrika hänvändelser från psykiatrins klientel.

I dagarna meddelas, att justitieombudsmannen ingripit i anledning av de kassmanska avslöjandena genom uppdrag åt medicinalstyrelsen att verkställa utredning av förhållandena vid kriminalasylen (specialavdelningen) vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, där Kassman under någon tid också varit internerad. Det bör erinras, att här gäller det uteslutande den manliga avdelningen, som ej lär stå under uppsikt av sjukhusets högste chef. Medicinalstyrelsen har sedan utsett tre av sina medlemmar att verkställa inspektionen. Enligt mångas mening skall i ett sådant avslöjande, som upprört landet, utredningsmännen ej helt utses inom läkarkåren. Därtill fordras nog ett fristående extra utvalt »räfst- och rättarting» för att begagna Karl XI:s formulering.

Det kräves också utpekande av namngivande exempel på otillbörligt internerade och inhumant behandlade personligheter med vilkas lidandes historia undersökningen kan begynna. Jag har bemödat mig att finna sådana namn, dock säkerligen endast några bland de många. Sådana namn äro muraren Hallström, smeden Johansson, skomakaren Dahlqvist, de Rude, Schyllerquist, Blomquist, Backlund och Drott Taube. De böra själva få berätta sin historia inför undersökning ensamma, innan de konfronteras med läkarna i olika grader inom S:t Sigfrids nämnda sjukhus. Själv har jag i min hand en kort översikt över deras öden och behandling, som kan stå till justitieministerns förfogande, om så önskas. I vissa fall kan förmodligen skrivas en bok med enahanda bekymmer som Kassmans.

Ur min egen privata erfarenhet må här tillsvidare utpekas tre upprörande fall. fallet John Högström, skildrat i en riksdagsmotion i år av Fredrik Ström, fallet Robert Gustavsson, vilken ännu är internerad i Umeådalens sinnessjuk-

hus efter ett synnerligen märkligt förspel och upprepade påbjudna långväga fria resor för undersökning å Frösöns sinnessjukhus i Jämtland; fallet Gott-hard Larsson, som lärar av domstol omsider frikännts från strafflöshet i ett årekränkingsmål med rekonventionsyrkande tillika¹ med ty åtföljande befrielse från insprärning under okänd tid i psykiatrins fängelser samt förklarats ha haft skäl för sitt käromål. Dessa tre ha flera gånger skriftligen och personligen skildrat för mig sina öden, och jag har jämväl konfererat med Alfred Petrén, som känner dessa tre fall. I vanliga samtal ha de förefallit mig lika kloka som vanliga människor.

*

Man kan även i lyckliga fall få en obehörig internering upphävd genom process vid en domstol. En fru var insatt av psykiatriker på en privatklinik på tillskyndan av utomstående. Hon hade fått en inflytelserik förmyndare, som troskyldigt trodde på psykiatrikernas försäkran om hennes behov av klinikvård. En nära släkting till den internerade uppsökte mig och utbad sig min medverkan att återskänka den internerade till livet. Kvinnan hade efter sorger och två förlossningar blivit »exalterad» ibland. I internatet föreföll hon besökaren normal och enligt hennes släktings uppfattning, kunde hon endast som fri helt återvinna hälsan. Släktingen tog ett sparbankslån för bestridande av rättegångskostnaderna och jag bidrog med gratishjälp i juridik och skrivelser. Vi begärde två nya förmyndare och förmynderskapets överflyttande till annan rätt, där damen internerats. Underrätten avlog, men hovrätten biföll enhälligt. Talan fullföljdes ej av förmyndaren. De tillsatta två förmyndarna, släktingen och en affärsman, togo genast ut damen från anstalten, och efter den tiden lever hon glad och lycklig sitt fria liv som en vanlig människa och utan pinan av någon övervakare.

Det anförda är ett bevis för riktigheten av vad Alfred Petrén skrivit, att ett fullt tillfrisknande i slika fall, ej kan ifrågakomma annat än genom återkomst till den normala omgivningen.

Naturligtvis förekomma abnormiteter hos vissa människor. Psykiatrikerna förklara ofta i yrkesiver människor för farliga för den allmänna säkerheten ehuru de ej äro det. Inträffar detta någon gång, så synes härav dragas den följsatsen, att en myckenhet människor för säkerhets skull böra oförskyllt hållas internerade.

*

Den vädjan till Konungen i justitiedepartementet, varom ovan sägs, innehöll följande förut till justitieombudsmannen framställda petita, nämligen att Kungl. Maj:t måtte:

1) genom att lämna angivelsen utan bifall slå vakt om domstolarnas självständighet samt deras rätt och plikt att fritt utan hänsyn till person med de medel, processordningen hitintills anvisat, söka civilrättsligt utreda sanningen och skydda de svaga;

2) verka för att det gamla kravet på en ny bevisningslag eller åtminstone en omläggning av bevisning genom sakkunniga måtte, utan avvaktan på den fortfarande vittutseende rättegångsreformen, med det snaraste genomföras;

3) föreslå, att läkares uttalande om tillvaron av psykisk sjukdom i regel ej må tillerkännas bevisvärde såsom expertutlåtande, om läkaren ej kommit i personlig beröring med patienten eller under tillräcklig tid undersökt denne;

4) förorda, att läkares fortfarande bestående rätt att mot patientens bestående omedelbart förordna om internering å sinnessjukhus samt påkalla

¹ Enligt hovrättens utslag lär han numera förklarats straffri men ofarlig och däremot lär av Larsson fullföljts talan till Kungl. Maj:t.

handräckning därtill av polismyndighet, måtte avskaffas eller ytterligare beskäras;

5) behjärta, att omyndig sinnessjuks ansökan att åter vara myndig ej må omöjliggöras genom dennes och domstolens faktiska beroende merendels enligt den nya lagen av den expert, som utfärdat det första läkarbetyget;

6) ifrågasätta medicinalstyrelsens befrielse från uppdraget enligt praxis att vägleda domstolarna i civilrättsliga avgöranden eller ock upprättandet för ändamålet av en rationellare ordning att anlitas av domstolarna, i den mån de anse sig vara i behov därav;

7) påkalla en internationell rättsordning, som föreskriver samverkan mellan det officiella medicinalväsendet i olika länder och således bland annat berättigar utländsk legitimerad läkare att avgiva betyg om sinnesbeskaffenheten hos svensk undersåte, som vistas utomlands;

8) göra gällande, att angivelse till rättsligt åtal från juridisk person icke må upptagas till prövning, med mindre angivelsen åtföljes av dokumentering, om vilka medlemmar såsom anstiftare deltagit i angivelsen;

9) förorda, att liksom psykiatrisk undervisning meddelas juris studerande, även medicine studenter måtte bibringas erforderlig inblick i civil rättsuppfattning samt vägledning i jämförande prejudikatforskning;

10) föreslå, att enskilda sjukhem, arbetande i förvärvssyfte, icke berättigas mottaga sinnessjuka samt att, intill dess detta förbjudits, skärpt kontroll må utövas på interneringar i sådana anstalter;

11) fästa lagstiftarens uppmärksamhet på de i förekommande rättsfall ådaga lagda olika grundsatser, som i partbeställda expertutlåtanden av samma sakkunniga kunna göras gällande, allt eftersom beställningen avser upphävande eller godkännande av ett testamente;

12) framhålla, att i förmynderskaps- och testamentstvister det partbeställda neurologisk-psykiatriska förvärvsarbetet icke bör tillerkännas auktoritativ värdighet av vetenskaplig expertis;

13) uttala sig för att i neurologisk-psykiatrisk expertis i övrigt, avgiven till domtol, sker under ämbetsmannans ansvar;

14) tillstyrka, att all neurologisk-psykiatrisk expertis vid blivande lagstiftning uttryckligen förklaras vara endast rådgivare åt domstolarna.

Härtill må nu ytterligare ifrågasättas:

15) ett klokt nedblickande på armodet i den psykiatriska nämndens och sinnessjukhusnämndens möjligheter, att ställa något avsevärt till rätta.

*

På grund av vad sålunda anförts hemställes om kammarens tillstånd att få till justitieministern framställa följande frågor:

1) Kan det emotes livligt intresse och skyndsamma förslag från regeringen för en revision av författningar och praxis inom de neurologisk-psykiatriska problemens skuggsidor i syfte att själssjuka, som ej äro i klinisk mening vansinniga, och även ordinära människor effektivt skyddas mot otillbörlig, ja, medeltida kränkning av sin frihet och sitt människovärde i vetenskapens under epokerna ofta missbrukade namn?

2) Anser ej statsrådet att svaret på nämnda spörsmål lämpligen bör sammanknytas med svaret på Schlyters interpellation om förvillelserna på en punkt i det omfattande ämnet?

3) Kan det ifrågasättas, att de i statsmaktens namn på Långholmen medgivna och stödda s. k. intelligensproven, som väckt allmänhetens uppmärksamhet, omedelbart avbrytas?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Bilaga C.

Angående lämpligare behandling av straffriförklarade.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Schlyters interpellation om lämpligare behandling av straffriförklarade, erhöjll ordet och yttrade: Herr Schlyter har med kammarens tillstånd frågat mig, om jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att till nästa års riksdag framlägga förslag till åtgärder för en lämpligare och humanare behandling av straffriförklarade än den som för närvarande kommer åtskilliga av dessa till del.

Frågan om de straffriförklarades behandling har på senaste tiden fått stort utrymme i den offentliga diskussionen, vilket även så till vida synes berättigat, som påtagliga brister förefinnas med avseende å de nuvarande anordningarna på området. Att dessa brister icke blivit i tillräcklig omfattning avhjälpta utan på senaste tiden snarast förvärrats beror emellertid ingalunda på någon likgiltighet hos de ansvariga myndigheterna och Kungl. Maj:t, där tvärtom frågan ägnats den största uppmärksamhet. Det nuvarande tillståndet har sin grund i den utomordentligt starka ökningen av antalet icke kriminella vårdsökande vid den allmänna sinnessjukvården i förening med en likaledes stark ökning av antalet straffriförklarade vårdbehövande. Ökningen i båda dessa hänseenden har under de senaste åren varit av sådan omfattning, att den näppeligen kunnat förutses. På grund härav har den överföring av straffriförklarade från fångvårdens sinnessjukavdelningar till statens sinnessjukhus, som enligt sinnessjuklagen skall äga rum, icke skett i erforderlig utsträckning, utan i strid med lagens syfte ha straffriförklarade, ofta under lång tid, kommit att kvarstanna å fångvårdens anstalter, som blivit starkt överbelagda. Då det senaste året medfört en särskilt kraftig ökning av antalet straffriförklarade å fångvårdens sinnessjukavdelningar och en starkare överbeläggning å dessa än någonsin förut, synes det nödvändigt, att ej blott utredningen om en mera genomgripande nydaning av vårdanordningarna för de strafflösa i görligaste mån påskyndas utan att även vissa omedelbara åtgärder till lättande av de nuvarande förhållandena vidtagas; och i den mån på mig ankommer har jag redan föranstaltat om sådana åtgärders vidtagande.

Innan jag går in på vad som åtgjorts och bör åtgöras i frågan, vill jag emellertid närmare redogöra för gällande bestämmelser i ämnet, utvecklingen de senaste åren och de nuvarande förhållandena.

Ämnet regleras i 1929 års sinnessjuklag och den därtill anslutna sinnessjukvårdsstadgan. Enligt dessa författningar skola *häktade personer*, rörande vilkas sinnesbeskaffenhet domstolen beslutat inhämta utlåtande, för undersökning intagas å sinnessjukavdelning vid fångvården. Finnes den häktade vara i behov av vård å sinnessjukhus, och blir han av domstol på grund av sin sinnesbeskaffenhet förklarad fri från ansvar, skall han kvarstanna å avdelningen för vård intill dess plats å något statens sinnessjukhus kan beredas honom. I sådant fall åligger det vederbörande fångvårdsmyndighet att hos medicinalstyrelsen göra framställning om den straffriförklarades intagande å något sådant sjukhus.

Beträffande *tilltalad* som ej är häktad skall han, då domstol beslutar inhämta utlåtande om hans sinnesbeskaffenhet, undersökas av läkare, som medicinalstyrelsen förordnar. Finnes han vara i behov av vård å sinnessjukhus

och förklaras han av domstolen strafflös, skall länsstyrelsen, då utslaget vinner laga kraft, genast förordna om hans intagande å sinnessjukhus. Kan plats å sådant ej omedelbart erhållas, skall han genom länsstyrelsens försorg i avbiden på dylik plats för vård intagas å sinnessjukavdelning vid fångvården.

Medicinalstyrelsens förordnande beträffande straffriförklarades intagning å sinnessjukhus avser i nu berörda fall endast att bestämma å *vilket sinnessjukhus* intagningen skall ske. I *vilken turordning* de straffriförklarade skola intagas i händelse av platsbrist bestämmes nämligen av vederbörande sjukvårdsläkare enligt de allmänna grunder för intagningsordningen som angivas i stadgan angående sinnessjukvården i riket.

Beträffande fångvårdens sinnessjukavdelningar må framhållas, att där även skola intagas sinnessjuka fångar, d. v. s. till straff dömda personer vilka i fängelset befunnits lida av sinnessjukdom. Klientelet å dessa avdelningar består alltså av tre kategorier, nämligen *dels* för undersökning intagna häktade, *dels* sinnessjuka fångar och *dels* straffriförklarade. De båda förstnämnda kategorierna skola enligt lagen under hela förvaringstiden behållas å dessa anstalter, den sistnämnda kategorien åter består av personer, som så snart plats kan beredas å vanliga sinnessjukhus skola dit överföras.

Jag skall nu först något erinra om utvecklingen under de senaste åren med avseende å denna överföring av straffriförklarade från fångvårdens sinnessjukavdelningar till de vanliga sinnessjukhusen.

Vid sinnessjuklagens tillkomst år 1929 vårdades å *fångvårdens sinnessjukavdelningar* omkring 130 straffriförklarade. Då denna lag framlades för riksdagen gjorde föredragande departementschefen ett uttalande av innebörd, att då det i den nya lagen föreskrivna undersökningsförfarandet beträffande häktade komme att taga i anspråk ett betydande antal platser å fångvårdens sinnessjukavdelningar, borde straffriförklarade under de närmaste åren efter 1929 överflyttas från dessa avdelningar till de vanliga sinnessjukhusen i den omfattning, som erfordrades för att undvika utvidgningar av fångvårdens sinnessjukavdelningar.

I överensstämmelse med detta departementschefsuttalande påbörjades en överflyttning av klientelet å fångvårdens sinnessjukavdelningar till statens sinnessjukhus. I statsverkspropositionen till 1931 års riksdag omnämnde dåvarande chefen för justitiedepartementet den sålunda pågående överflyttningen och ställde sig med hänsyn härtill avvisande till en hemställan av fångvårdsstyrelsen om ökning av bevakningspersonalen vid fångvården, enär man borde avvakta verkningarna av överflyttningen. Gentemot detta departementschefens uttalande framhöll emellertid *riksdagen* på statsutskottets hemställan i skrivelse till Kungl. Maj:t, att sinnessjuka av ifrågavarande kategori icke borde vid uppkommande platsledigheter å sinnessjukhusen äga företräde framför andra dit anmälda, vilka vore i behov av anstaltsvård.

Efter nämnda riksdagsuttalande, som genom ämbetsskrivelse från socialdepartementet delgavs medicinalstyrelsen och publicerades i styrelsens samling av författningar och cirkulär angående medicinalväsendet, har såsom naturligt är en större återhållsamhet i fråga om intagningen av kriminalpatienter å sinnessjukhusen gjort sig gällande.

Då trängseln å fångvårdens sinnessjukavdelningar hotat att bli allt för svår, ha emellertid från fängelsemyndigheternas och medicinalstyrelsens sida framställningar brukat göras hos läkarna vid statens sinnessjukhus, att straffriförklarade i hastigare takt måtte mottagas där. Senast utsände medicinalstyrelsen i juni förra året en cirkulärskrivelse till sjukvårdsläkarna vid sinnessjukhusen, däri påpekades önskvärdheten av att lättnad snarast bereddes fångvårdens i hög grad överbelagda sinnessjukavdelningar genom intagning å

respektive sjukhus av en eller annan av ifrågavarande exspektanter. Trots detta cirkulär har överbeläggningen å fångvårdens sinnessjukavdelningar efter cirkulärets utsändande blivit större än någonsin. Sålunda voro den 1 mars i år å dessa avdelningar, där platsernas antal beräknats till 231, intagna icke mindre än 337 personer, därav 207 straffriförklarade. Beträffande de sistnämnda innebär detta en ökning från den 1 juli 1936 med 53 personer.

Denna ökning av antalet straffriförklarade å fångvårdens sinnessjukavdelningar har uppkommit i trots av att de statliga sinnessjukhusen mottagit de straffriförklarade till ungefär samma procent som andra exspektanter. Det bör framhållas, att å statens sinnessjukhus voro den 1 april i år intagna icke mindre än 1,170 straffriförklarade.

När jag nu närmare ingår på *de allmänna sinnessjukhusens* möjligheter att mottaga ytterligare straffriförklarade under de närmaste åren, vill jag erinra, att ehuru det vid tiden för sinnessjuklagens tillkomst uppgjorda byggnadsprogrammet för den statliga sinnessjukvården i huvudsak följts, man ingalunda uppnått det då beräknade målet att vid slutet av år 1937 hava fyllt platsbehovet. Samtidigt med antalet platser har antalet vård sökande ökat. Vilka orsakerna till sistnämnda ökning kunna vara är ej nu anledning att ingå på. Jag nöjer mig med att nämna några siffror som visa det nuvarande läget. Antalet platser å de statliga sinnessjukhusen har från 1929 till nu ökat från omkring 12,000 till omkring 16,500 eller med omkring 4,500, och samtidigt ha tillkommit omkring 3,000 platser å de kommunala sinnessjukhusen i rikets tre största städer, som själva övertagit sin sinnessjukvård, vilket innebär en sammanlagd ökning av omkring 7,500 platser. Å statens sjukhus förekommer dessutom en överbeläggning med omkring 2,000 sjuka, så att antalet vårdade där nu är över 18,500. Likväl har antalet exspektanter från 1929 minskat med endast omkring 3,000 eller från ungefär 6,000 till ungefär 3,000, det nuvarande antalet.

Jag erinrar emellertid att under innevarande år å statens allmänna sinnessjukhus omkring 300 nya platser kunna beräknas bli färdigställda samt att till årets riksdag avlåtits proposition om byggande av nytt sinnessjukhus i Sundsvall med 900 platser i samband med nedläggande såsom statligt sinnessjukhus av Gådeå sjukhus vid Härnösand med bortemot 300 platser. Jag vill särskilt framhålla, att av platserna vid det nya sjukhuset föreslås omkring 100 för svårskötta och opålitliga manliga patienter av sådan typ, för vilken nu finnes en avdelning av samma storlek vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö. Genom inrättande av dessa platser skulle det bli väsentligt lättare för den allmänna sinnessjukvården att mottaga den del av de straffriförklarade som kan räknas till nämnda kategori. Behovet av dylika specialavdelningar torde dock icke därmed vara fyllt.

Jag övergår nu att närmare redogöra för de nuvarande förhållandena vid *fångvårdens* sinnessjukvård. Vid denna finnas som redan nämnts sammanlagt 231 vårdplatser. Vid centralfängelset på Långholmen finnes en åren 1930—1932 inredd avdelning om 60 platser, vilken användes övervägande för undersökningsfall. Vidare äro vid centralfängelserna å Härlanda, i Malmö och i Härnösand avdelningar om 10 platser vardera för undersökningsfall och vid centralfängelset i Växjö en kvinnoavdelning om 16 platser. Övriga 125 platser fördela sig på straffängelset i Jönköping samt kronohäktena i Västervik och Ystad. Dessa tre anstalter användas nästan helt som sinnessjukavdelningar och upptagas i huvudsak av straffriförklarade, i någon mån av sinnessjuka fångar; kronohäktet i Västervik användes dock även för undersökningsfall. För att utan dröjsmål i någon mån råda bot på de svåra förhållandena vid fångvårdens sinnessjukavdelningar har riksdagen tidigare i år vidtagit en provisorisk åtgärd. Enligt en efter fångvårdsstyrelsens hemställan avlåten

proposition har nämligen riksdagen medgivit inredande av en ny sinnessjukavdelning vid centralfängelset i Malmö i stället för den gamla, varigenom vårdkapaciteten skulle höjas med 26 platser.

Överhuvud kunna av de 257 platser, som efter sistnämnda utökning skulle finnas vid fångvården, endast de 60 vid avdelningen på Långholmen anses motsvara de krav som böra ställas på sinnessjukvård även för kriminalpatienter. De övriga avdelningarna äro inrymda i gamla fängelsebyggnader, vilka endast nödtorftigt ändrats för sitt nuvarande ändamål.

Frågan om nybyggnader för fångvårdens sinnessjukavdelningar har också de senaste åren varit föremål för många förslag och överväganden. Fångvårdsstyrelsen har således vid ett par tillfällen, åren 1930 och 1934, hemställt om inrättande av en ny sinnessjukavdelning vid fångvården. I såväl ett av särskild sakkunnig år 1931 avgivet betänkande om koncentration av fångvårdsväsendet som i betänkande av organisationsnämnden år 1933 föreslogs emellertid, att de nuvarande sinnessjukavdelningarna vid fångvården skulle som ett provisorium bibehållas; det förutsattes nämligen att de vanliga sinnessjukhusen inom kort skulle bli i stand att mottaga alla straffriförklarade. Denna förutsättning visade sig icke bli uppfylld, och den 25 oktober 1935 uppdrog dåvarande chefen för justitiedepartementet åt fångvårdsstyrelsen att i samråd med de sakkunniga för utredning av bland annat frågorna om behandling av förbrytare som lida av rubbad själsverksamhet och om revision av förvarings- och interneringslagarna utreda möjligheten att i anslutning till en planerad ny förvarings- och interneringsanstalt inrätta en ny sinnessjukavdelning vid fångvården. Till det betänkande, som de sakkunniga i början av detta år avgivit rörande revision av förvarings- och interneringslagarna, har såsom bilaga fogats en promemoria med förslag om en ny anstalt för förvarade och internerade.

I sin berättelse till den nu pågående riksdagen ha även statsrevisorerna uppmärksammat bristen på platser vid fångvårdens sinnessjukavdelningar, vilken brist, såsom revisorerna uttala, kunde botas antingen genom inredande av nya eller utbyggande av redan befintliga sinnessjukavdelningar i fängelserna eller ock genom en centralisering av fångvårdens sinnessjukvård till en särskild anstalt och dess avskiljande från den allmänna sinnessjukvården.

För min del är jag icke nu beredd att taga ställning till frågan om lämpligaste sättet för de straffriförklarades omhändertagande. Vid denna frågas lösning måste tydligen många olika synpunkter beaktas. Detta kan ske, bland annat, vid den fortsatta utredningen angående behandlingen av förbrytare som lida av rubbad själsverksamhet.

Såsom redan framhållits måste det emellertid inom justitiedepartementet anses angeläget att utan varje dröjsmål genomföra vissa förbättringar i fråga om vården av kriminalpatienter, i den mån den nu är förlagd till fångvården. Inrättandet av den nya avdelningen i Malmö kan icke härutinnan anses tillräckligt, och av fångvårdsstyrelsen ifrågasatta ytterligare sinnessjukavdelningar i gamla fängelser kunna, som styrelsen själv framhållit, endast bereda tillfälliga lättnader.

Sedan jag i skrivelse till medicinalstyrelsen framhållit, att den rådande starka överbeläggningen å fångvårdens sinnessjukavdelningar utan dröjsmål måste nedbringas och att i sådant syfte i första hand borde undersökas, huruvida möjlighet finnes att å sinnessjukhusen bereda plats för ett antal av de å fångvårdens anstalter intagna straffriförklarade, har medicinalstyrelsen den 12 sistlidne april inkommit med vissa förslag i frågan. Styrelsen har sålunda föreslagit inrättande av ett antal provisoriska vårdplatser inom statens allmänna sinnessjukvård, och i överensstämmelse härmed har i propositionen nr 314 på chefens för socialdepartementet föredragning begärts riksdagens

medgivande att inrätta sekundärsjukhus i vissa tillgängliga byggnader, dit stillsamma sinnessjuka skola kunna överflyttas från de vanliga sinnessjukhusen, varigenom plats å dessa skulle beredas för ett antal straffriförklarade från fångvårdens sinnessjukavdelningar. De anordningar som därvid närmast äro avsedda att vidtagas äro dels att inrätta de förutvarande epidemisjukhusen i Mjölby och Enköping såsom sekundärsjukhus, anslutna till respektive Birgittas och Ulleråkers sjukhus, dels ock att sedan det nya S:t Olofs sjukhus i Visby den 1 juli i år tagits i bruk inrätta det gamla sjukhuset till ett sekundärsjukhus. Genom dessa åtgärder skulle 159 platser vid de vanliga sinnessjukhusen kunna stå till förfogande redan inom några månader.

Vidare har medicinalstyrelsen föreslagit vissa författningsändringar till befrämjande av att straffriförklarade i större utsträckning än hittills komma att omhändertagas å statens sinnessjukhus i stället för å fångvårdens sinnessjukavdelningar. I proposition nr 310 har framlagts förslag, förutom angående reformen av förvarings- och interneringsinstitutet, jämväl angående ändringar i sinnessjuklagen i huvudsaklig överensstämmelse med syftet i medicinalstyrelsens förslag.

I första hand innebär propositionen, såvitt angår förevarande fråga, att *straffriförklarade, som icke varit häktade*, icke såsom nu skola kunna intagas å fångvårdsanstalt i avbida på plats å sinnessjukhus, utan att de i stället obligatoriskt skola utan dröjsmål intagas å sinnessjukhus. Det synes mig vara ett missförhållande, att dessa sinnessjuka, som icke varit häktade och i många fall aldrig förut i beröring med någon fångvårdsanstalt, skola, då de förklaras strafflösa och i behov av vård å sinnessjukhus, kunna intagas å en anstalt under fångvården, som åtminstone för närvarande mera har karaktär av fängelse än av sjukhus. Å andra sidan kan det icke anses lämpligt, att dessa straffriförklarade såsom andra exspektanter skola under en måhända lång väntetid i frihet avbida plats å sinnessjukhus. Med hänsyn till deras i förhållande till antalet av samtliga å statens sinnessjukhus vårdade synnerligen ringa antal kan en bestämmelse om att de skola utan dröjsmål intagas å något statens sjukhus ej medföra någon väsentlig inskränkning i de icke kriminella sinnessjukas möjligheter att erhålla vård. Det är nu närmast fråga om ett 40-tal personer. Myndigheterna ha på grund av överbeläggningen å fångvårdens sinnessjukavdelningar nödgats tillgripa den nödfallsutvägen att låta ett 10-tal av dessa personer i frihet avbida plats på sinnessjukhus.

Beträffande *straffriförklarade som varit häktade* innebär propositionen, att medicinalstyrelsen skall äga bestämma icke blott såsom nu å vilket sinnessjukhus sådan sinnessjuk skall intagas utan även i vilken ordning i förhållande till övriga exspektanter det skall ske. Det synes mig mindre tillfredsställande, att varje sjukvårdsläkare för sitt sjukhus kan bestämma tidpunkten för intagningen av straffriförklarad efter de grunder för intagningsordningen som i sinnessjukvårdsstadgan givas beträffande exspektanter i allmänhet. Det synes lämpligast att överlämna åt en central myndighet att helt reglera de straffriförklarades intagning med hänsyn till samtliga förekommande omständigheter, bland annat den vårdnadsskyldighet som måste anses föreligga för det allmänna med avseende å personer som berövats friheten. Utan en sådan lagändring skulle för övrigt de föreslagna nya platserna i den allmänna sinnessjukvården icke med säkerhet kunna utnyttjas för de straffriförklarade på det sätt som avsetts; och för framtiden skulle icke finnas garantier mot att en sådan överbeläggning som den vilken för närvarande råder ånyo uppstode vid fångvårdens sinnessjukanstalter.

Det är sålunda min förhoppning att riksdagen nu kommer att bifalla Kungl. Maj:ts förslag såväl i fråga om de provisoriska vårdplatsernas inrät-

tande som i fråga om författningsändringarna. Sker så, torde redan inom några få månader de förbättringar ha vunnits, att straffriförklarade, som icke varit häktade, icke längre skola finnas å fångvårdsanstalterna och att överbeläggningen å dessa skall vara helt eller i det allra närmaste försvunnen.

Även efter vidtagande av nu ifrågavarande åtgärder finnes emellertid, såsom av det föregående torde framgå, behov av förbättringar vid fångvårdens sinnessjukvård, då de nuvarande avdelningarna, även fränsett överbeläggningen, icke kunna anses fullt tillfredsställande, med undantag för Långholmsavdelningen. Om riksdagen i år antager förslaget om ny förvarings- och interneringslag, skapas, såsom interpellanten antytt, en fast grundval för uppgörande av plan till ny anstalt för förvarade och internerade. I samband därmed synes utredningen om sinnessjukvårdens ordnande inom fångvården böra fullföljas. Jag är livligt intresserad härav, och i vad på mig ankommer skall jag söka främja ett sådant anordnande av fångvårdens sinnessjukvård, att den kan på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag ber att till herr justitieministern få framföra ett tack för att han velat besvara min interpellation och för att tillfälle beretts mig att på förhand taga del av svaret, men framför allt för dettas innehåll och för vad han redan åtgjort i interpellationens syfte. Att intet försummats från justitiedepartementets sida i den berörda frågan hade jag mig nog samt bekant. Det har emellertid varit önskvärt att få detta framlagt för offentligheten.

Justitieministerns förslag till provisoriska åtgärder för undanröjande av de svåraste olägenheterna av den nuvarande platsbristen är, i den mån det avser lagändringar, föremål för första lagutskottets prövning. I denna del torde därför med frågans diskuterande i kammaren böra anstå tills första lagutskottets utlåtande över prop. nr 310 om några få dagar föreligger. Samtidigt lärer väl det genom prop. nr 314 från socialdepartementets sida framlagda förslaget till likaledes provisoriska åtgärder för undanröjande av överbeläggningen å fångvårdens sinnessjukavdelningar komma under debatt. Men härefter återstår, såsom även justitieministern framhållit, den största och viktigaste frågan, nämligen sinnessjukvårdens slutliga ordnande inom fångvården. Att den redan 1935 igångsatta utredningen angående behandlingen av förbrytare som lida av rubbad själsverksamhet skulle få fullföljas i fråga om de straffriförklarade, sedan riksdagen behandlat det ur denna utredning framgångna förslaget till ny förvarings- och interneringslagstiftning, var ju endast att vänta. Justitieministerns bekräftelse härav måste emottagas med tillfredsställelse.

Det är endast mot ett enda ord i justitieministerns framställning jag vill göra en vördsam erinran; och det är när han säger att de nuvarande sinnessjukavdelningarna, även fränsett överbeläggningen, icke kunna anses *fullt* tillfredsställande. Det är ordet *fullt*, som kanske kunde varit borta. Jag vet inte om justitieministern sett Jönköpingsfängelset, som inrymmer fångvårdens största sinnessjukavdelning; det utgör den egentliga upptagningsanstalten för straffriförklarade. Första lagutskottet besåg anstalten vid ett besök därstädes i går. Vi hava ännu icke kollationerat våra intryck, men min personliga mening har ända sedan jag första gången såg detta fängelse varit, att även om det som fängelse icke är sämre än andra, det är *otillfredsställande* som upptagningsanstalt för sinnessjuka fångar och straffriförklarade och icke genom några reparationer eller förändringar kan göras lämpligt härför. Det bör därför snarast ersättas med en ny tidsenlig och tillräckligt rymlig upptagnings- och vårdanstalt av sjukhuskaraktär.

Jag tror icke heller att justitieministern efter fullbordandet av den utlovade utredningen kommer att vara av annan mening, och emotser därför med tillförsikt resultatet av det intresse, han redan genom sin proposition i handling visat fängvårdens sinnessjukfråga och ytterligare betygat i sitt interpellationssvar.

Ang. skydd för själssjukas frihet och människovärde.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Lindhagens interpellation om skydd för själssjukas frihet och människovärde, och nu anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig ställt följande frågor:

1) Kan det emotses livligt intresse och skyndsamma förslag från regeringen för en revision av författningar och praxis inom de neurologisk-psykiatriska problemens skuggsidor i syfte att själssjuka, som ej äro i klinisk mening vansinniga, och även ordinära människor effektivt skyddas mot otillbörlig, ja medeltida kränkning av sin frihet och sitt människovärde i vetenskapens under epokerna ofta missbrukade namn?

2) Anser ej statsrådet att svaret på nämnda spörsål lämpligen bör sammanknytas med svaret på herr Schlyters interpellation om förvillelserna på en punkt i det omfattande ämnet?

3) Kan det ifrågasättas, att de i statsmaktens namn på Långholmen medgivna och stödda s. k. intelligensproven, som väckt allmänhetens uppmärksamhet, omedelbart avbrytas?

Sedan jag förut besvarat herr Schlyters interpellation om de straffrifyklarades behandling ber jag att få beröra de frågor herr Lindhagen ställt under debatt.

Frågan om formerna för sinnessjukförklarings meddelande och för utskrivning från sinnessjukhus äro och måste alltid vara av ömtålig natur. Den ordning som på detta område införts i vårt land genom 1929 års sinnessjuklag synes emellertid i det stora hela väl ha bestått provet. Att domstolarna emellanåt då fråga är om straffrifyklaring eller omyndigförklaring gå emot den medicinska sakkunskapen visar blott att den garanti för en riktig bedömning, som ligger i prövning av både läkare och domstol, fungerar. Den ständiga ökningen dels av antalet ansökningar till sinnessjukhusen för sinnessjuka av ej kriminell karaktär, dels ock av domstolarnas remisser för sinnessjukutlåtande angående tilltalade personer vittnar i sin mån om förtroende för psykiaterna. Härmed vill jag icke ha sagt, att icke enstaka missförhållanden kunna förekomma, ej heller bestritt, att utvecklingen på ifrågavarande område bör följas med oavslätlig uppmärksamhet. Det är angeläget att klagomål undersökas och att eventuella missförhållanden bättras för att sinnessjukläkarna och sinnessjukvården skola kunna mötas med förtroende.

En punkt, på vilken interpellanten särskilt fäst uppmärksamheten, är möjligheterna för sinnessjuknämnden att utöva verklig kontroll och bilda sig egna omdömen. Denna fråga har också i förbigående berörts av herr Schlyter i hans interpellation. Nämnden, som består av både läkare och lekmän, har som bekant till uppgift att övervaka utskrivningen av sinnessjuka från anstalter. Straffrifyklarade och vissa andra sinnessjuka kunna ej utskrivas utan nämndens medgivande, och övriga å sinnessjukhus intagna kunna klagas hos nämnden, om vederbörande sjukhusläkare vägrar utskriva dem. Herr Schlyter framhåller önskvärdheten av att nämnden beredes tillfälle att per-

sonligen se och höra internerade som önska bli utskrivna. Det torde vara klart, att varken nämnden eller vilken annan som helst *central* klagoinstans, som kunde inrättas, skulle ha möjlighet att personligen höra *alla* dem, vilkas fall komma under prövning. Emellertid förutsätter instruktionen för nämnden, att nämnden skall kunna sammanträda även å sinnessjukhuset, varjämte nämnden skall kunna verkställa undersökning av patienten genom en av sina ledamöter eller genom överinspektören för sinnessjukvården. Dessa möjligheter tagas också i bruk. Måhända skulle det vara önskvärt, att nämnden i större utsträckning komme att genom sammanträde å sinnessjukhuset bilda sig en omedelbar uppfattning om vederbörande patient.

En annan fråga, som särskilt framhållits av herr Lindhagen, är den om de psykiska prov vid sinnesundersökningarna som utföras, närmast sådana dessa bedrivs på Långholmen. Jag vill då först framhålla, att dylika prov icke kunna i och för sig förkastas. De äro hjälpmedel som vunnit allmänt erkännande inom den psykiatriska vetenskapen, och de användas allmänt på rättspsykiatriska kliniker runt om i världen. Men naturligtvis kunna de bedrivs i olämpliga och stötande former och på ett sådant sätt, att deras värde kan ifrågasättas.

I anledning av de angrepp, som gjorts mot sinnessjukavdelningen å Långholmen, har medicinalstyrelsen på fängvårdsstyrelsens hemställan företagit inspektion därstädes. På min anmodan har inom medicinalstyrelsen upprättats en promemoria angående denna inspektion och jag vill nu för kammaren redogöra för det väsentliga i denna promemoria.

Styrelsen framhåller, att en »social utredning» rörande intagnas levnadsförhållanden och tidigare hälsotillstånd är nödvändig och att därvid uppgifter måste infordras från patienten närstående personer, arbetsgivare o. s. v. Styrelsen har ej funnit anledning till anmärkning mot de för ändamålet använda frågeformulären. Styrelsen betonar emellertid att diskretion bör iakttagas vid undersökningarna och anmärker mot att nämnda formulär med förfrågningar avsändas i tjänstebrev.

Vidare betonar styrelsen att den kliniska undersökningen skall vara både själslig och kroppslig. Vad angår de anmärkningar som framställts mot den fotografering utan kläder som ingår i den kroppsliga undersökningen finner styrelsen anmärkningarna oberättigade. Med hänsyn till en följande objektiv kontroll av givna omdömen, säger styrelsen, är en riktigt anordnad fotografering vida överlägsen andra metoder. Lika självfallet är icke, fortsätter emellertid styrelsen, att i undersökningen ingår en konstnärlig fixering av patientens drag och former, genom vilken vissa måhända karakteristiska drag framhävas på andras bekostnad. Härmed åsyftar medicinalstyrelsen uppenbarligen de teckningar av patienter som i vissa fall utförts på anstalten. En sådan bild — jag citerar nu styrelsen — kan lätt synas den undersökte mera likna en karikatyr än en neutral typteckning. Med den betydelse typologien spelar för själsforskningen synes det dock styrelsen, som om anmärkning icke bör riktas mot gjorda försök att på anförda väg möjligen vinna värdefulla resultat.

Vidare bemöter styrelsen de angrepp, som riktats mot att kvinnliga social-assistenten medverka vid upptagande av vissa psykiska prov. Dessa assistenter utgöras av en ledare, som är filosofie kandidat, samt fem andra, därav ytterligare en filosofie kandidat, en studentska och tre med avgångsexamen från 8-klassigt läroverk: av de sistnämnda är en utbildad sjuksköterska med praktik vid sinnessjukhus. Styrelsen framhåller, att dessa personers medverkan delvis är en fråga om tillgång på lämpligare läkare. Med de krav som ställas på avdelningen synes, framhåller styrelsen, medverkan av tekniska assistenter oundgänglig. Styrelsen säger sig icke kunnat finna belägg

för att denna medverkan överskridit gränsen för det lämpliga. Särskilt betonar styrelsen, att sedan några år tillbaka socialassistenterna icke medverka vid upptagande av uppgifter om de undersöktas sexuella förhållanden.

De styrelsens ledamöter, som verkställde inspektionen, hade tillfälle att närvara vid en undersökningsserie med de s. k. psykotekniska proven. Här- om anför styrelsen: »Mot tekniken som sådan kan ingen saklig anmärkning göras. Proven i fråga kunna under vissa förhållanden lämna värdefulla anvisningar. Det ligger i sakens natur, när det gäller så komplicerade och subtila ting som psykiska funktioner och reaktioner, att resultaten av olika psykotekniska prov måste sättas i relation till förhistorien och övriga iakttagelser, liksom proven i fråga måste vara standardiserade på ett tillräckligt stort material av både sjuka och friska. Huru härmed förhåller sig beträffande sist omtalade prov undandraget sig styrelsens bedömande. Så mycket synes styrelsen tydligt, att de nu avhandlade psykotekniska proven måste bedömas med stor försiktighet snarare än med konstnärlig fantasi, om slutsatserna icke skola dragas alltför vittgående. Ett avgörande säkerhetsmoment, som borde vara tillräckligt, är att de slutsatser, som dragits av dessa liksom av övriga tekniska prov, kontrolleras och formuleras av läkare och i sista hand av chefsläkaren, som då vid sin personliga undersökning är i besittning av hela det hopbragta undersökningsmaterialet. Förutsättningarna för ett riktigt objektivt bedömande synas härigenom vara givna.»

Sedan medicinalstyrelsen sålunda berört dessa psykotekniska prov framhåller styrelsen, i anledning av en framställd anmärkning att den personliga kontakten mellan chefsläkaren och patienterna icke skulle vara tillräcklig, att styrelsen härom icke kan lämna annat omdöme än det, att organisationen på avdelningen med hänsyn till den stora arbetsbelastningen synes ändamålsenlig och att chefsläkarens stora erfarenhet synes böra utgöra tillräcklig garanti. Styrelsen vitsordar även i övrigt de personliga kvalifikationerna hos chefsläkaren. Så långt medicinalstyrelsen.

För min egen del kan jag icke uttala mig om de olika å Långholmen använda metoderna vid undersökningarna och kan ej heller i övrigt nu gå djupare in på interpellantens frågor. Fångvårdsstyrelsen fortsätter för närvarande sina undersökningar rörande vissa av de i interpellationen berörda förhållandena. Jag slutar med att betyga mitt stora intresse för saken, och vill försäkra, att jag skall ägna min uppmärksamhet åt de spörsmål som här varit på tal och hålla mig underrättad om förhållandena vid sinnessjukundersökningarna.

Herr Lindhagen: Jag får tacka justitieministern för att han givit ett svar på interpellationen. En sådan erkänsla borde knappast behövas, därför att en interpellation, som är beviljad av kammaren, bör enligt sakens natur och gammal regel alltid besvaras. Åtminstone skulle jag som statsråd aldrig kunnat tillåta mig någonting annat. Men på senaste tider har yppats, att statsråd då och då underlåta att svara på beviljade interpellationer och särskilt, såsom det förefaller, när dessa äro besvärliga. Som statsråd skulle jag varit glad att just i sådana fall få tillfälle inlåta mig ingående på huvudsaken.

I själva verket har statsrådet Westman just i detta fall underlåtit att svara på en huvudsak i min interpellation, nämligen *de femton i interpellationen framförda punkterna till värn mot det psykiatriska samförståndets äventyrliga instormande och pulveriserande av rättskipningen i straffsaker.*

Justitieministern har också bebådat, att han är tveksam, om han skall besvara min av kammaren bifallna interpellation till honom om ett av riksdagen två gånger hos regeringen påkallat brådskanie skydd för fotgängare.

Även den s. k. trafikulturens kvacksalveri är i synnerligt behov av granskning. Nu är jag tacksam för att justitieministern skakar på huvudet i dag — det gjorde han inte sist — och jag återtar då min förtvivlade hopplöshet åtminstone i trafikinterpellationen.

Med innehållet i det nyss lämnade svaret kan jag med de utgångspunkter, som framförts i interpellationen, naturligtvis inte på något sätt vara nöjd. Det vill säga, jag får ju som enkel riksdagsman nöja mig med vad som bestås. Men de, som det gäller, kunna icke vara annat än upprörda över svaret. Och det är för dessa av statsmakterna övergivna offerväsen jag nu för talan och i sammanhang därmed även mot det hotande kaos i straffprocessen.

Jag tycker emellertid, att det även är synd om justitieministern. Han har börjat med ett nödrop inför hela ämnet. »Det måste *alltid* vara av ömtålig natur» säger han — ja, det är så riktigt — och sedan slutar statsrådet tragiskt med en hopplös föresats att med det livligaste intresse fortfarande följa den psykiatriska böljegången. Detta är tacknämligt, men justitieministern har ju i svaret avskurit sig allt utrymme för att någonsin kunna bli i tillfälle till en sådan verksamhet. Svaret innefattar *justitiedepartementets totala kapitulation inför medicinalstyrelsens diktatoriska expertis. Och medicinalstyrelsen har i ärendet som vanligt omhändertagit psykiatrikernas och överläkarnas diktatur, ja utan all reservation till och med kapitulat för det Kinbergska systemet som något man ej får röra vid.*

På denna undergång har nu justitieministern nödgats sätta sitt insegel utan ens någon Brask-lapp. Med en sådan utgång får statsrådet, som sagt, inget utrymme för sin goda vilja. Låtom oss emellertid inför denna begravning, som nu pågår, bedja något och särskilt åkalla den stora sakens återuppståndelse på domens dag, för den kommer!

Kassmans bok har väckt uppseende. Jag har på grund av konvalescens efter en sjukdom och samtidiga göromål i riksdagen och annorstädes inte ännu hunnit läsa boken mer än efter referat i tidningarna, och det är tillräckligt. Men min hustru har läst den in extenso och hon säger, att den är strålande och nedgörande, och hon har ett mycket gott omdöme i slika fall.

Kinberg har insinuerat offentligt, att han inte *tror*, att denna bok har skrivits av Kassman. Men Kassman själv och hans förläggare ha vitsordat, att Kassman skrivit den. De två första delarna äro skrivna i Jönköping, Växjö och Långholmen och den sista delen i Stockholm efter Kassmans försöksutskrivning. Han har fört dagboksanteckningar, säger han, över alla sina upplevelser och smusslat undan dem, så att de inte skulle bli beslagtagna, ifall något sådant tilläventyrs ifrågasatts. Därför är boken så detaljerad, och någon annan människa lär inte ha kunnat uppteckna Kassmans upplevelser. Det där är väl ett fåfängt försök att också genom gissningar söka undertrycka en sak, som i alla fall påkallat uppmärksamhet på en *oerhört försummad angelägenhet*.

Min interpellation är emellertid som sagt grundad främst på *efterlysning av en petition* för längesedan till Konungen i justitiedepartementet, där den ännu ligger oavverkad och förmodligen obeaktad. Jag har därför tillåtit mig att nu föra även den i förgrunden, då den sammanhänger med denna sak alldeles särskilt intimt. *Interpellanten är nämligen också expert i psykiatri.* Jag har varit i domareverksamhet i femtio år inom alla instanser, samt över ett kvarts sekel tjänstgjort som ordförande i Stockholms magistrat och på den avdelning av rådhusrätten, där de flesta psykiatriska mål förekomma. Där bestods erfarenhet både av förmynderskapsmål och även av testaments tvister under den tid, som vår avdelning behandlade dem.

Redan vid inträdet i rådhusrätten hade jag av äldre erfarna rådmän var-

skotts att ha ögonen på psykiatriska utlåtanden. De hade ibland en bedrövligh erfarenhet, sade de. En partanlitad och partbetald expert kunde komma fram med vidlyftiga utredningar, grundade på skriftliga bilagor, tillhållna ensidigt av personer, som önskade få en person förklarad sinnessjuk, och med det önskade resultatet utan att ens ha sett personen i fråga. Vi förstodo genast, att detta inte var vetenskap utan någonting annat — vad det har för namn, det kan vara en smaksak.

Varnad av detta och med tillitande av eget förstånd tog jag mig för såsom ordförande i dessa mål av mångskiftande beskaffenhet att även tänka själv utan att svärja på magistrernas ord.

Bedömandet om eller i vad mån en person är sinnessjuk är i regel *mera en fråga om civil vardaglig uppskattning och iakttagelse än om en vetenskaplig mätsticka på själens outgrundlighet*. Varje fullväxt individs *primära rätt att anses som rättskapabel* är en konstitutiv rättighet. Därför syntes mig i all synnerhet en domares plikt vara att ej blint godtaga ett utlåtande av någon yrkesexpert på det kvasivetenskapliga område, som psykiatrien i mycket representerar och alltid kommer att representera. Om ett dylikt förmenande tas på ed inför domstol eller icke är ganska betydelselöst. I all synnerhet var det en domstols plikt att ställa sig varsam inför den partbeställda och partbetalda psykiatriska expertisen. Följaktligen nödgades jag att vid behov inlåta mig i diskussion med experten, hur framstående han än ansågs vara, huruvida ej vissa av hans slutsatser kunde göras till föremål för erinringar. Det skedde alltid i ett konciliant konverserande, och professor Kinberg förklarade längre fram offentligt, att han för sin personliga del icke haft något att klaga över.

Emellertid måtte förhørsdomarens tvivel ansetts pricipiellt som ett farligt övergrepp mot yrkets auktoritet. På begäran av läkaresällskapets sektion för neurologi och psykiatri höll Kinberg den 13 april 1929 ett föredrag om »*Sinnessjuks rättsskydd inför svensk domstol*». Resultatet blev, att sektionen in pleno genom sin styrelse solidariskt hänvände sig till justitieombudsmannen. Sektionen anmälde, för den åtgärd ombudsmannen kunde finna skäligh vidtaga, vissa förfaranden av Stockholms rådhusrätts första avdelning för förmynderskapsärenden och särskilt dess ordförande.

Nu uppstod en animerad skriftväxling mellan *psykiatrisk expertis och självständig domarexpertis eller med andra ord mellan psykiatrisk praxis och civilt rättsmedvetande*.

Sektionen utdelade Kinbergs föredrag i tryck till samtliga medlemmar i svenska riksdagen, samtliga domare i riket, samtliga medlemmar i medicinska och juridiska fakulteterna vid landets universitet och högskolor samt till justitiekanslern och justitieombudsmannen. En särskild uppsats av Kinberg publicerades i svenska läkaretidningen samt svenska läkaresällskapets förhandlingar. Detta var den första upptakten i sektionens uppmarsch för att efter sin övertygelse omforma straffprocessen och fängelseväsendet.

Ordföranden i rådhusrätten avgav tre omfattande genmälen, vilka likaledes i tryck utdelades till flertalet av dem, som mottagit exemplar av Kinbergs föredrag. Pressen vitsordade i allmänhet, att dessa svaromål voro sakligt hållna och hovsamma i formen till skillnad från sektionens mer upprörda språkbehandling.

Det hela slutade med att justitieombudsmannen förklarade angivelsen ej föranleda någon åtgärd. Det blev också för mycket för ombudsmannen att sätta sig in i och gå i härnad för femton yrkanden i svaren om författningsrevision, vilka därför icke heller föranledde någon ombudsmannens åtgärd.

Någon tid efteråt ingick då rådhusrättens ordförande petitionsvis med dessa yrkanden till Konungen i justitiedepartementet. Statsrådet Schlyter lova-

de att taga upp dem till övervägande, då han fick tid därtill. Statsrådet Westman har utlovat ett livligt intresse för dessa problem framdeles och då bör man väl kunna hoppas ett infriande kanske av Schlyters löften i fråga om de femton punkterna. En av dem var emellertid dubblerad och därför har interpellationen lagd till en ny femtonde punkt om ett klokt nedblickande, herr justitieminister, på armodet i sinnessjuknämndens möjligheter att kunna skapa någon rätsida i det föreliggande problemet.

Det blir för vidlyftigt att här upprepa dessa punkter. De återfinnas i interpellationen, intagen i kammarens protokoll för den 13 april 1937.

De förenämnda svaromålen till justitieombudsmannen inleddes med följande erinran om *de naturliga gränserna för den psykiatriska vetenskapens befogenhet*:

»Vetenskapen är liksom alla människoverk en relativ företeelse. Den exakta vetenskapen sammanfaller med naturvetandet och dess gränsmarker. I samma mån en vetenskaplig bearbetning inlåter sig på människornas personer eller deras verk upplöser sig forskningen i samlandet av företeelser och tillfälligheter. På detta material grundas sedan hypoteser, som ofta, kanske merendels, utlösa sig i stridiga läror. Nalkas man i dessa bemödanden de andliga verkligheterna, avtunnas den vetenskapliga förmågan ytterligare. Inför människans högsta lag eller samvetet och dettas praktik, karaktärsdaningen, liksom inför skapelsens gåta sträcker vetenskapen till sist sina vapen.»

För psykiatriens så kallade psykopatiska klienter fälles i första svaromålet följande lans:

»Bland personer, som av någon behörig sökande begäras bliva ställda under förmynderskap på grund av sinnessjukdom, finnas emellertid åtskilliga, vilka ej lida av vansinne enligt den kliniska meningen med detta ord. Bland denna kategori människor är det många, vilkas medvetna samband med det levande livet tager sig uttryck bland annat i en förtvivlad vilja att få behålla sin frihet och en jagande fruktan för att inspärras på ett hospital för sinnessjuka. En sådan behandling försämrar lätt deras tillstånd under inflytandet av upphetsningen över deras förnedring. Detsamma gäller om personer, som blivit förbättrade och under inflytande av denna förbättring börja upptaga en strid för sin frihet. Det bör vara en plikt för samhället och icke minst för dess domstolar att vaksamt skydda dessa olyckliga mot ett så stort lidande. Här står samhället inför en kamp mot mekaniseringen eller med andra ord, med hänsyn till sakens andliga räckvidd, inför *en kulturkamp av stora mått*.»

Detta gäller än mer *den klientel, om vilken nu närmast är fråga*. Nu röra vi oss med två rättsordningar.

Den ena är *den lagliga rättsordningen för tillräkneliga verkliga brottslingar*, som med sunt förstånd ha begått sitt brott — och lyckliga äro verkligen de! Ty vad vederfares dem? Jo, de åtnjuta en normal, kontrollerande rättegångsordning, de få fullfölja talan igenom instanserna. Så snart de häktats, skola de ha ett advokatbiträde, som betalas i första hand av det allmänna. Det ges skäl för utslaget. De få ett straff, som inte är alltför långt i de vanliga fallen. Det kan förkortas genom kunglig nåd. Sedan gå de ut i livet utan att berövas sin rättskapacitet och av allmänheten bli betraktade såsom obefintliga personligheter.

Vid sidan av denna ordinarie straffprocess möter den *psykiatriska i det stora hela laglösa rättsordningen*.

Den har tillkommit med anledning av strafflagens stadgande i 5 kap. 5 paragrafen, att den brottsling, som är helt sinnessjuk, skall friskrivs från straff samt dess 5 kap. 6 paragraf, som i fall av minskad tillräknelighet med-

ger jämkning av straffet därefter. Ett intyg av en läkare, att personen är uppenbart sinnessjuk vid brottets begående, är då erforderligt med angivande av arten av sjukdomen. Ett sådant intyg blir så mycket förtroendefullare, om det tillkommit utan genomgångna förhör i anslutning till den nu tillkomna så att säga grosshandeln i strafffrihetsförklaring. Denna konstgjorda strafffrihet går, synes mig, som en andlig farsot över straffrätten och hotar att under sin epok demoralisera även domstolarna. Särskilt lära utsedda advokater tro sig göra sin klient en tjänst genom att få honom undersökt och strafffrihetsförklarad. Då lära vissa domstolar alltmer obetänksamt hoppa på en sådan krok. Varken advokater eller domare veta, vilka långvariga, för att icke säga livslånga frihetsstraff och andlig tortyr tillfogas på detta sätt, den som tanklöst överlämnas till undersökning utan rimlig kontroll av samhället mot de psykiatriska diktaturerna även med anledning av den ringaste förseelse. Det är i synnerhet på detta sätt, som de konstgjorda strafffrihetsförklaringarna tillkomma. Den påkallade strafffriheten för Turneman mot hans bestridande är förmodligen ett mäktigt exempel på systemets urspärning och en förolämpning även mot Turneman för att kasta bort honom som ett vrak såsom sker med alla dessa offer för grosshandeln i strafffrihetsförklaring.

Dessa straffria äro berövade en normal kontrollerad rättegångsordning. De kunna fullfölja talan emot strafffrihetsförklaringen, mot vilken de i de konstgjorda fallen borde ha rätt till veto. Men det blir sällan av, helst de i regel icke få läsa utlåtandena över dem. Såsom icke vidare häktade erhålla de icke längre advokatbiträde genom samhällets medverkan. Om de efter erfarenhet om vad som väntar dem klaga hos sin enda instans, sinnessjuknämnden, är det merendels för sent att bli fria.

Överläkaren håller sig till papperen. Nämnden skriver merendels »ej åtgärd» och utan motivering och nämndens ordförande har sagt mig att detta varit praxis sedan nämndens instiftande.

Det gäller ju också bara en människospillra, som av vetenskapen förklarats sakna själ. Anledning att återställa en sådan spillra till livet, han må praktiskt förefalla hur klok som helst, möter vetenskapliga hinder eller ett obehagligt rättshaveri. Utskrivning på försök är sparsam.

Psykiatrien räknar icke med kortvariga straff utan med långvariga interneringar. En stöld på ett ringa belopp av en ungdom, som sedan konstgjort strafffrihetsförklaras, kan få umgällas med inspärning på tjugo år, kanske livstid. Så kallad försöksutskrivning under uppsikt av övervakare beviljas sparsamt med åsidosättande av den myckenhet fall, där det av hänsyn till människovärdet borde äga rum. Att även för konstgjort strafffriförklarade erhålla nämndens friskförklaring är tack vare överläkarens envälde mycket svårt. Även försöksutskrivningen är icke organiserad med människokärlek eller praktisk blick.

En utskriven måste ju dock kunna leva på arbetsförtjänst. Men hur skall detta kunna ske, då han anses otillräknelig för att han begått ett brott, vilket som helst, under det att det vimlar av fria människor, som äro lika eller mer skuldbelastade och mindre kloka men få behålla sitt människovärde, därför att de formellt icke överträtt något strafflagens rāmärke! Otillräknelighetens vanära och svårigheten för att ej säga omöjligheten att kunna ingå ett arbetsavtal borde vara det så kallade samhället uppenbart. Likaså får en sålunda friforsatt klok människa inte utan nämndens tillstånd röra sig från sin mantalsskrivningsort och begagna yppade tilfällena till uppehälle på avlägsnare ställen.

Ingenting är farligare för människovärdet än privilegierade sektbildningar med okontrollerad makt över människors liv och själar. Jesuiterorden upp-

byggdes på de mest ideella grunder. Denna sekt skulle vara Jesu efterföljare och bröderna avlade ed på det svåraste av allt nämligen kyskhets och fattigdom. Det hela urartade. Jesuiterordens fängelser och tortyr äro fastnaglade i historien. Den framstormande psykiatersekten med sina fängelser och tortyr skapar sig ett liknande eftermål. Ungraren Strobl, en av systemet Kinbergs medarbetare, som med möda behärskar svenska, förklarade en gång för en explorand: »Psykiatrien är stort sett samma sak som den katolska kyrkan. Vi arbeta enligt samma uppfattning av människorna och enligt samma metod för att hela människosläktets revor.» Strobl tillade, »att han vore själv katolik».

Från explorander vid S:t Sigfrids specialavdelning har av »straffria» patienter berättats åtskilligt om varandras upplevelser och öden. Deras klagomål få icke undertryckas. Ett exempel, ej mer upprörande än andra.

En tjugoårig yngling med avsevärd ärvd förmögenhet var som ung begiven på sprit och begärde en gång pengar därtill av sin far. Då denne vägrade, stal han ett mindre belopp för syftet. Målsägaren angav och det blev rättgång. Den bekymrade fadern vände sig till en akademisk psykiatriker för att rädda äran genom en straffrihetsförklaring. Den tillfrågade ansåg, att ynglingen borde betraktas som psykopat, ett gränsfall således. På det betyget blev han straffriförklarad. Vetenskapen ansåg då, att han behövde »någon vård» och han kom så först till Ulleråkers sjukhus i Uppsala. Hans farbror och förmyndare har vitsordat för mig — ej jävat av brev från honom av i år, som jag läst — att han är en mycket klok människa, vilket ock vitsordats av kamrater i S:t Sigfrid, där han ännu hålles internerad. I Ulleråker fick han tillfälle att på egen bekostnad studera till studentexamen samt avlade godkända prov i skrivningarna. Ett eller annat i övrigt från ungdomstiden lär ock kunnat läggas honom till last.

Efter två års vistelse förflyttades internaten »för vård» till S:t Sigfrid i Växjö, där han har suttit i ytterligare fjorton år, och han kvarhålles ännu. För att komma från detta inferno »lånade» han en gång en vaktares cykel men skickade omedelbart till honom etthundrafemtio kronor. Han infångades sedan och flyttades till stormavdelningen, där han kvarhölls i fem år, säger fem år, i instängd cell med rätt till en timmes promenad dagligen i en liten trång gård med höga murar. Både på avdelningen och å gården blev han sammanblandad med höggradigt sinnessjuka patienter. Det var givetvis en ryslig tid, och för denna kärleksfulla omvårdnad tog svenska staten betalt av den internerades förmögenhet. Efter dessa fem år har han rymt en gång till, därför att han sade sig ej på annat sätt någonsin kunna återvinna friheten. För denna förseelse återfördes han åter några månader till stormavdelningen. Patienten är kunnig i stenografi, bokföring och språk.

Förmyndaren och andra söka få honom fri »på försök». Man tycker, att samhället nu kan ha gjort nog för honom för ett återbetalt tillgrepp av omkring tjugo kronor.

Det är på tiden, synes mången, att även de psykiatriska fängelsernas klientel få komma till tals och att deras avslöjanden prövas. Det senare sker icke genom att denna prövning anförtröts psykiaterna och deras instanser med sitt kända samförstånd en för alla, alla för en. Det vill till något av de gamla folkliga svenska enväldskonungarnas räfst- och rättarting med höga herrars försyndelser mot folket. Och det vill då till, ej någon »kollektiv osäkerhet» såsom i folkförbundet, utan varje individs öde utanför och inom de psykiatriska fängelserna på offentlighetens bord.

Jag tillåter mig fråga justitieministern: är icke rättsordningen allvarligt hotad i förevarande fall? Varför denna vidunderliga skillnad mellan humaniteten i ordinarie strafflagar och i psykiatriens tolererade inkquisitioner?

Den rättspsykiatriska undersökningen i sina nuvarande anslag kan väl ej lämnas oantastad, såsom nästan förordats av interpellationssvaret. För egen del har jag haft tillgång till en dossier med alla formulär som tjäna till ledning för undersökningarna på Långholmen. Där finnas invecklade räkneexempel i reguladetri, ordgator, snärjande frågor av skilda slag. Det har tillsänts mig ordagranna återgivanden av sådana förhör, och det är förvånande, att en sådan *svartkonst*, ty något annat är det icke, kan vara tillåten. Kunskapsproven ha ock sina sidor. En namngiven student blev tillfrågad vad Italiens huvudstad hette. Studenten, som tyckte frågan var dum, svarade Haparanda. Detta svar uttolkades sedan i utlåtandet såsom tydande på asociala tendenser.

Särdeles vanligt är att exploranderna *tillfrågas om de önska tillämpning av strafflagens 5: 5 eller 5: 6*. Eller som det ofta även uttryckes, hur vill Ni ha't? Därpå svarar en tillfrågad, att det skall väl professorn avgöra och icke jag. Vem var klokast, den som frågade eller den som svarade? Där ser man hur dessa offerväsen konsekvent lockas att själva åtaga sin en konstgjord straffriförklaring, *utan vetskap om de fruktansvärda följderna*. Det kan ifrågasättas, om det är lagligt att med statsunderstöd locka in människor till andlig död och ett gränslöst förtryck.

Är detta människokärlek? Det är det icke, herr justitieminister!

Dessa förundersökningar på Långholmen gälla mellersta Sverige. För övriga delar av landet äro undersökningarna organiserade på andra ställen. Från Långholmens fängelsekansli har meddelats mig, att av sålunda undersökta endast två å tre procent förklarats friska och alla de andra hänvisats till strafflagens kapitel 5: 5 eller 5: 6. I det övriga Sverige är det i medeltal tjugofem procent av de undersökta, som friskförklarats. Denna skillnad ger någonting att tänka på. Eller skulle mellersta Sveriges befolkning vara så nedsölad i intellektuell eller kroppslig förkommenhet i jämförelse med folket i södra och norra delarna av landet?

Jag känner till sinnessjuka. De ha stått vid mitt domarbord — alla slags lindrigare sinnessjuka — och de ha suttit på mitt ämbetsrum och varit hemma hos mig under samtal. Jag känner därför ganska väl till deras psyke. Jag känner till timbren i deras stämma, när det är någonting övernervöst, någon misstänksamhet eller någon förföljelsemani, men jag vill därför inte stänga in dem i en sinnessjukläkares inferno och diktatur och ännu mindre dem, som det icke är fallet med utan som äro vanliga kloka som vi andra.

Det var en gång, som under min tid i Stockholms förmyndarkammare tjänstgjorde en stärbhusnotarie, vid namn Harald Lammartin Malmberg, farbror till skalden Bertil Malmberg förresten. Det var en originell och välvillig person, med benägenhet till filosofiska betraktelser. En av hans förnämsta tankar var följande: »*Alla människor äro litet tokiga*, skillnaden är bara den, att det *märks mer på somliga än på andra*». Det förefaller många, att på vissa psykiatriker och deras biträden i utövning av sin passion att få förklara människor straffria också märkes, att de äro litet förkonstlade. De, som syssla främst med sådana här konstiga undersökningar för att få död på *människornas själar, det heligaste de äga*, kunna knappast undgå att bli ganska belastade av en sådan fix idé.

Alla böra vi dömas efter Guds och Sveriges lag, vilket våldsamt åsidosättes på detta område, herr justitieminister!

Bland de *ordinarie legala straffängelsernas personal* säges opinionen vara upprörd över det psykiatriska systemets illegala straffprocess och jesuitiska fängelseväsende. Ett par meningsyttringar må här återgivas.

Från en fängelsedirektör i en stor stad i Skåne har advokaten E. van de Velde i Stockholm mottagit ett den 29 april 1937 daterat brev så lydande:

»Med stor tillfredsställelse och glädje har jag i tidningarna tagit del av advokatens utmärkta inlägga i häktade Samuelssons besvärsmål, därvid ni, herr advokat, lika sakligt som skarpt gått till rätta med det numera alldeles urartade undersökningsförfarandet med för brott häktade personer. Detta har för längesedan så att säga expanderat in absurdum, såsom det praktiseras vid den s. k. Kriminalpsykiatriska kliniken å Långholmen och även vid centralfängelsets i Malmö sinnessjukavdelning.

Så sändas härifrån nästan utan undantag alla häktade efter domstolens förordnande till centralfängelsets i Malmö undersökningsavdelning för undersökning av sinnesbeskaffenheten. På grund av det stora antalet experimenter, som samlas dit, få dessa i fängelset sitta och vänta långa tider oftast inmot ett halvt år, innan undersökningen blir färdig, och i de flesta fall synas de bliva straffriförklarade. Direktörerna och övriga tjänstemän vid fängelserna, vilka på grund av sin dagliga beröring med de häktade i regeln sitta inne med den bästa kännedom om personerna och därmed också om deras själsliv bliva sällan tillfrågade av undersökningsläkaren vid Malmöfängelset.

Dessa undersökningar av nästan alla för brott häktades sinnesbeskaffenhet innebär stundom stor orättvisa mot delinkventen och överensstämmer illa med den numera rådande synnerligen humana behandlingen vid fängelserna av häktade och dömda personer. Om herr advokatens utmärkta och varmt mänskliga inlägg i denna fråga kunde bidra till ändring i nu påtalade oeffterrättliga system, skulle ingen bliva mer tillfredsställd än undertecknad.»

Är detta rättsordning, vill jag fråga justitieministern!

Fängelseassistenten A. Larsson vid Långholmen har en uppsats i tidskriften *Tiden* för april 1937 såsom ett genmäle mot en framställning i tidskriften av professor Kinberg om hans principer. Det synes ligga något av ett sveig även vid Långholmen mellan fängelsepersonalen och den psykiatriska praktiken. Assistenten Larsson skriver:

»Tyvärr har det blivit en dogm för professor Kinberg, att kriminalpsykologien är det enda absolut säkra, ofelbara och dessutom mest praktiska medlet för brottslighetens nedkämpande. Hans fanatiska fördömande av de tidsbestämda straffen hindrar honom från att se dessas goda sidor. Straffen röra sig i allmänhet om tider, som enligt professor Kinberg äro fördömligt korta.

»Professor Kinberg talar om rättspsykiatriens betydelse för den enskildes rättsskydd och föreslår upprepade gånger på fullt allvar behovet av dylik undersökning i varje fall av brottslighet, även för den stora skara, som årligen bevisligen låter sig rätta av straff. Häremot vågar jag uttrycka den meningen, att det vore ohyggligt om dessa personer skulle få rannsakingen förlängd med tre månader eller mer för undersökning av sinnesbeskaffenheten. För mig framstår detta som en långt större skada än om ett avsevärt mindre antal psykiskt defekta personer av återfallstyp i stället för att vid kriminalitetens början intagas på hospital skulle få avtjäna ett eller två års straff i vår tids humana fängelser med tillgång till såväl kroppssom sinnessjukvård. En förstagångsbrottsling av vad stånd och yrke det vara må, om vilken förhoppning finnes att straffet är tillräckligt för hans tillrättaförande, synes mig också av vårt rättsväsende kunna fordra att hans och hans närmastes privatliv skonas från den offentlighet och de irritationsmoment, som en rättspsykiatrisk undersökning medför.

»I detta sammanhang kan jag nämna, att jag träffat åtskilliga undersökta, som *med bitterhet tala om ullaändet*» — de flesta få aldrig se det —. »I allmänhet gäller det någon detalj, som väl närmast på grund av den allmänna detaljrikenheten råkar bli felaktig, eller också är det skrivsättet, som sårar. Det skulle säkerligen vara till bättnad för den av-

sedda efterföljande värden, om dylika irritationsmoment undvekos. Något inflytande på undersökningsresultatet kunna de näppeligen hava.

»Exempel finnas också på lindrigt sagt ledsamma omdömen om personer, som stå helt utanför undersökningen. I ett utlåtande omnämnas två allmänt aktade personer i ett visst sammanhang som 'ökända'. En för initierade lätt igenkännlig person beskrives som 'larvig'. Ett annat uttalande för-tjänar citeras i sin helhet: 'Exploranden har en smula bildningssnobberi, vill göra sig mycket fin, då hon talar, vill visa hur förnämligt hon lever o. s. v. Överhuvud taget finns det över henne något av en slaktarfru, som vill komma sig upp. Hon är ansträngt fin ända tills hon kommer i affekt och då visar hon sin verkligt råa och inferiöra natur.'»

Så talar vetenskapen. Det är fortfarande fängelseassistenten Larsson, som berättar, herr justitieminister. Sådant tal i statens tjänst bör väl bemärkas och ej stoppas i buskarna, herr statsråd!

»Professor Kinberg», fortsätter assistenten Larsson, »försöker med hjälp av en tablå hävda, att de tidsbestämda straffen redan nu spela en mycket underordnad roll. Utrymmesskäl hindra mig från att närmare ingå på denna professors logiska kullerbytta eller på felen i tablåuppställningen. Bland dem, som för tredje gången äro intagna i fängelse, finnas säkerligen åtskilliga, som lämpligast räddas genom förbättrade sociala förhållanden. Ett effektivt bekämpande av ungdomsarbetslösheten torde säkerligen vara ett bättre kriminalpolitiskt medel än det bästa ungdomsfängelse. Undersökning av varje särskilt fall av brottslighet i enlighet med professor Kinbergs plan, är däremot ett oerhört slöseri med tid och pengar. Detta kallar professorn praktiskt.»

Jag har i interpellationen även namngivit några av dem, som sökt hjälp av mig, innan de till sist berövats sin frihet och sitt människovärde. Exempelvis en man vid namn Gustavsson, som efter märkliga öden ryckts bort från sitt hem till sinnessjukanstalten i Umeå. Den historien, herr justitieminister, bör ni studera i detalj. Då kommer ni att förstå åtskilligt. Även till professor Alfred Petrén vände han sig. Petrén har sagt mig, att han ej skulle kunnat internera Gustavsson. Hustrun har skrivit förtvylade brev. Maktens våld släpper icke gärna sitt offer och icke ovanligt är, att det sker först av fruktan.

Dessa människor äro dogmatiskt och kärlekslöst inspärrade. En rättsin-nig oväldig undersökning av varje individs öden skulle befria en mycken-het av dem, kanske de flesta, herr justitieminister! I varje fall får värden läggas på andra ställen.

I *sinnessjuknämnden* ha dessa människor sin enda fattiga instans utan besvärsmätt. Till den kunna de visserligen gå för att bli »utskrivna», som det heter. Först — och jag skulle nästan vilja säga även — sist »på försök». Deras bekymmer blir genast att få något arbete, vilket möter svårigheter i brist på bevis om rättskapacitet. I regel avstyrker anstaltens läkare och nämnden förklarar: »ej någon åtgärd». Ingen regel utan undantag, men det måste bli regel. Och vad skall nämnden göra? Den är tämligen hjälplös. Och så godtages överläkarens ultimatum.

Nämnden består av en jurist som ordförande, två andra »lekmän» och två psykiatrici, vilka senare enligt sakens natur och samhörighet inom yrket merendels spela första fiolen. Så länge Hjalmar Hammarskjöld och Alfred Petrén tillätos vara med i den först organiserade nämnden, gjorde de nog sitt bästa, så gott de kunde. Och det försöka väl även efterföljarna.

I regel sätter sig nämnden ej i kontakt med den internerade, som söker utskrivning. Någon gång lär det ske, enligt vad justitieministern upplyser med erinran, att ett sammanträffande oftare synes böra ske. Upplysande

är ju att lyssna till den internerades tal. Men det kommer att ske i överläkarens närvaro, vilket förlamar fångens tunga. Läkarexpertisen i fängelset och även i nämnden kommer gemenligen att väga mest. Det tjänar nog i regel icke mycket till att betunga kronan med utgifter för dylika tämligen fruktlösa lustresor. *Endast en revolution i systemet båtar något.* Dit hör icke minst en tvångsfri, besjälad inspektion utifrån, som vill de internerade väl och kan samspråka med dem utan uppsikt av läkarexpertisen. Den senare bör därför ej lämnas ur räkningen utan höras vid annat tillfälle.

Det infordrade utlåtandet från anstaltens överläkare, för vilken nämnden brukar föreskriva viss tid, fördröjes utan att nämnden anses kunna ingripa. Den anser sig, som det svaras ibland, icke ha någon åtalsbefogenhet. Den internerade återstår hänvändelse i detta som i andra fall endast till *justitieombudsmannen*. Innefattar anmälan en erinran mot ordningen i fängelset kan det inträffa, såsom nyligen skett i Växjö, att han förflyttats till stormavdelningen såsom »orolig». Ett annat missförhållande i organisationen för skapandet av straffria är underlåtenheten att iakttaga författningens föreskrift, att förundersökning skall vara gjord inom två månader. Vad Långholmen beträffar komma dessa förundersökningar enligt vad vederbörande sagt mig, i regel först efter 3 $\frac{1}{2}$ à 4 månader. Lagens bokstav är stum och inget finger med inflytande rör sig annat än möjligen undantagsvis.

En huvudinstans är *medicinalstyrelsen*. I skrivelse den 6 april 1937 anhöll justitieombudsmannen på förekommen anledning, att styrelsen ville efter verkställd utredning till ombudsmannen inkomma med yttrande rörande förhållandena å specialavdelningen vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö. *Styrelsen förrättade den 14 april 1937 inspektion å nämnda specialavdelning genom generaldirektör Höjer, medicinalrådet Björck samt överinspektören för sinnessjukvården Brundin jämte sekreteraren.*

»Inspektionen», börjar protokollet, »företogs utan att tidpunkten därför på förhand bekantgjorts.» Förrättningen var i förväg förbåddad av pressen.

Efter uppgift om beläggningen och dess möjligheter antecknades till protokollet, att avdelningen var avsedd att i första hand omhändertaga mera svårskötta och opålitliga straffriförklarade men emottager även icke kriminella patienter av samma typ. Det förefaller, som om inspektionen utgick från såsom självfallet, att endast sådana typer förvarades i avdelningen. Så är emellertid icke förhållandet. I avdelningen äro inspärrade många konstgjort straffriförklarade med uppbådande vid provet av alla tillgängliga utvägar för deras nedsvärtande i straffrihetsurkunden. Avdelningens överläkare har ock till patienter uttalat, att Kinbergs diagnoser av dem lämna en oriktig bild av deras befunna psyke.

Protokollet ger sedan uppgifter om tjänstepersonalen, de sex avdelningarnas olika bestämmelser och hur avdelningarna voro belagda vid tillfället. Protokollet erinrar, att det behövs mera arbete åt patienterna, och det omnämner, att i förslag till nytt sinnessjukhus i nedre Norrland upptagits ökade utrymmen för arbetsterapi. Detta borde ske även på andra ställen. Tillika erinras, att torrklösetter finnas med utsikt dock till utbyte mot vattenklösetter.

Så övergår inspektionen till erinringarna i Kassmans bok. Dieten undersöktes. Den befanns enformig, samma förhållanden rådde på andra ställen, men förbättringar ställdes i utsikt. »Övriga anmärkningar, som kunde vid *inspektionen prövas*, befunnos icke med sanningen överensstämmande.» Vad som icke kunde prövas och vari osanningen bestod, omtalas icke.

Under inspektionsronden begärde 35 patienter samtal. Det heter härom i

protokollet: »Dessa beviljades, och behandlades härvid ingående det fall, som avsåg patienten i fråga. Under samtalen framfördes icke några klagomål över kosthåll, lokaliteter eller vård i och för sig. Den framställning vederbörande patient ansåg sig böra göra, gällde uteslutande hans egen person. Sålunda framfördes frågor om utskrivning, förflyttning till annan vårdavdelning inom sjukhuset eller till annat sinnessjukhus, frigång m. m. Framställningarna föranledde icke i något fall åtgärd vare sig från medicinalstyrelsen eller överinspektörens för sinnessjukvården sida.»

I brev till mig har berättats, att ytterligare två patienter, som önskade samtal, blevo vägrade. En patient ville framställa erinringar mot överläkaren, men detta lär i flera vittnens närvaro nedtystats av inspektionen genom dess ordförande. Detta stämmer också med den nu i statsrådets svar omnämnda promemorian till justitieministern, vari av medicinalstyrelsen »vitsordades de personliga kvalifikationerna hos chefsläkaren». I regel gå sådana samtal till så, att inspektionen och ställets överläkare bänka sig samman och spänna ögonen i den internerade med frågan: har ni något att anmärka? I regel vågar ingen i överläkarens närvaro anmärka mot systemet och dess envælde, vilket väl varit inspektionens huvudändamål men underlåtitts alldeles av inspektionen. Justitieombudsmannen, landets enda officiella folktribun, hör lika litet som justitieministern omhägna en sådan inspektion som den förenämnda.

Protokollet avslutas med följande: »Inspektionen har endast givit medicinalstyrelsen anledning lämna närmare anvisningar att lända till efterrättelse vid journalers förande över de å specialavdelningen intagna, på sätt framgår av styrelsens här i avskrift bilagda skrivelser denna dag till vederbörande sjukvårdsläkare. En tablå över omsättningen vid avdelningen under de senaste sex åren bifogas.» En särskild skrivelse avläts senare på medicinalstyrelsens vägnar till överläkaren om journalerna.

Av interpellationssvaret framgår, att även justitieministern, liksom justitieombudsmannen, lagt hela utredningen i medicinalstyrelsens hand. Efter redogörelsen för styrelsens promemoria i ämnet tillägger emellertid justitieministern en ansats till en Brask-lapp i alla fall. För sin del säger statsrådet sig icke kunna uttala sig om de olika å Långholmen använda metoderna vid undersökningarna och ej heller i övrigt nu gå djupare in på interpellantens frågor.

För denna bekännelse får jag å de »straffrias» vägnar tacka statsrådet. Än finnes sålunda hopp, än är ej allt förbi.

Straffria erinra såsom sin erfarenhet, att patienter, som ej förklarats straffria, bemötas med en viss hänsyn och ömhet. Så sker däremot icke med de straffriförklarade. Det ligger ju ock i sakens natur. De låt vara praktiskt genomsnittligt kloka, som dock teoretiskt av vetenskapen förklarats sakna själ, kunna icke räkna med att bli föremål för några ingående samtal. Statsrådet berättade även att medicinalstyrelsen för honom framhållit i anledning av anmärkning, att den personliga kontakten mellan chefsläkaren och patienterna icke skulle vara tillräcklig, att styrelsen härom icke kunde lämna annat omdöme än det »att organisationen på avdelningen med hänsyn till den stora arbetsbelastningen synes ändamålsenlig och att chefsläkarens stora erfarenhet synes böra utgöra tillräcklig garanti».

Häremot måste för utredning ställas de förenämnda kloka straffrias påståenden, att det kan gå åratals, innan överläkaren inlåter sig i något samtal med dem. Det har till exempel, säga de, funnits en patient Dalin, med vilken överläkaren ej talat på 10 år. Dalin, som klagade över svåra sjukdomssymtom, fick först på dödsbädden det efterlängtrade samtalet med överläkaren. Replikskiftet blev då: Överläkaren: »Goddag, Dalin»; — Dalin:

»Har doktorn ej talat med mig på 10 år, så behövs det ej heller på dödsbädden.» Dagen därpå hade Dalin upphört att tillhöra de levandes antal.

Snöbollen, herr justitieminister, har börjat att rulla! Lavinan kommer förmodligen att i tidens fullbordan begrava denna nya medeltid i den svenska rättsordningen.

Bilaga D.

I.

Under »l'ancien régime» i Frankrike fanns ingen straffprocess, bunden av lag. Individer, gripna på bar gärning eller misstänkta, insattes i Bastiljen. Där fingo de sitta, till dess det föll någon vederbörande in att befatta sig med dem. Dylik inlogering skedde i stor utsträckning på hemliga angivelser, särskilt kunglig häktningsorder (lettre de cachet). Detta system gav anledning till Bastiljens stormande av folket. Sedan följde den franska revolutionens lavin efter denna snöboll.

Napoleon såsom ett barn av revolutionen skapade en ny lagstiftning, byggd på det liberala programmet om skydd för den personliga friheten. Så tillkom »Code Napoleon», omfattande rättsordningens olika huvuddelar. Napoleon satt ordförande i sin lagkommitté. Han kom gemenligen själv med huvudprinciperna för det nya lagverket.

Vid straffprocessen gällde det tillämpning av den romerska rättens bud. »Inget straff utan strafflag.» På detta sätt genomfördes de kortvariga frihetsstraffen. Denna liberala insats gick sedan ut över Europa, där den vidhållits ända in i vår tid. Det var således ett kärleksverk. Det har tagit sig uttryck även uti strafflatituder med utrymme för hänsyn till förmildrande eller försvårande omständigheter. Likaså och icke minst lagens medgivande om förlåtelse för brott, som inom viss tid icke föranlett åtal. Dödsstraffets avskaffande och villkorlig dom äro ytterligare insatser till humanisering av straffprocessen.

*

Nu söker psykiatrin genomdriva en viss återgång till det gamla franska enväldet. Den lär dyka upp såsom en begynnande farsot i Europa. I Sverige är den i varje fall vorden en realitet.

Vetenskapen såsom ett kollektivt begrepp söker även på straffjustisens område följa med sin tid, att söka pejla obekanta områden. Men det finnes gränser även för allt. Den exakta vetenskapen sammanfaller med naturvetandet och kan möjligen på en eller annan punkt framlägga exakta resultat även inom dessa gränsmarker. Den har möjliggjort lokomotiv, radio, verk samt serum mot sjukdomar, bombflygplan m. m. dylikt inom den materiella verklighetens värld.

Nalkas dessa bemödanden de andliga verkligheterna avtunnas den vetenskapliga förmågan våldsamt. Inför människans högsta lag, samvetet, och dettas praktik, liksom inför skapelsens materiella gåta, sträcker vetenskapen till sist sina vapen. Psykiatrin och juridiken kunna aldrig bli vetenskaper med exakta, d. v. s. pålitliga resultat i stort. Den senare disciplinen gör ej heller anspråk därpå. Den kan därför utan psykopatisk belastning i över-skattning skapa i kärlek nyttiga och begripliga framkomstlinjer för individernas frihetssträvanden.

För övrigt är ju människan ett djur och en samvetsvarelse på samma gång. Alla äro vi därför hemfallna även till oförnuft eller psykopatiskt belastade som det kallas. »Att äta och att ätas, det är djungeln lag.» Den enes död är den andres bröd, säger ordspråket. Den nödtvungna kampen i konkurrensen att hålla oss uppe på varandras bekostnad är väl icke något utslag av vår förnuftiga själ. Det är i det väsentliga ett utslag av djurets liv i djungeln. Likaså all vanvård i vår livsföring i övrigt.

Begreppet »vansinniga» är inför straffjustisen ett relativt begrepp. Gränslinjen dras av det civila omdömet vartill den okonstlade psykiatrin hjälper till med officiella intyg för de påtagliga flagranta fallen. Såsom skildrats i debatten den 25 maj 1937 om min den 16 april 1937 väckta interpellation om s. k. straffria, har nu psykiatrins famlanden att skapa exakt vetenskap av det för ett sådant bemödande mest otillgängliga börjat leda till en upplösning av den napoleonska straffprocessen med dess nutida förbättringar. En efterbildning av det som ägde rum före den franska revolutionens initiativ spökar. De tidsbestämda straffen fördömas. Över psykiatrins fängelser, särskilt för s. k. straffria, står snarare: I som här inträden, låten hoppet fara. Ivrigt utnyttjas alla utvägar även för att uppsamla skuggsidor ur den undersöktes föregående för att kunna utmärka sig med ett »vetenskapligt» resultat. Dessa föregående (anamnesen) räknas internaten till last även efter årtionden, ehuru gällande liberala straffrätt för länge sedan tillgivit dem. Kärlekens vägar förlora sig i en uppseglande reaktionär tids nattsidor.

Ansatser till psykiatriska bastiljer komma till med långvarig inspärning som program. Med statsmedel uppmuntras en växande tillverkning av de s. k. straffria. Lokalbehovet ökas. De även i dunkel tillkomna »anamneser», som utgöra grunden för dessa inspärningar på obestämda tider, äro i stort sett likaledes ingenting annat än ett slags dolda angivelser (lettres de cachet).

*

Må man ej förundra sig över, att en resning mot en dylik tidsströmning med underminerande av vår liberala straffprocess måste komma. Såsom domarepraktikant i hithörande frågor har av psykitrici beretts mig tillfälle att lämna ett bidrag till diskussionen. På begäran av läkaresällskapets sektion för neurologi och psykiatri höll professor Kinberg den 13 april 1929 ett föredrag om »Sinnessjuks rättsskydd inför svensk domstol». Resultatet blev, att sektionen in pleno en för alla och alla för en, genom sin styrelse hos justitieombudsmannen anmälde för den åtgärd, ombudsmannen kunde finna skäligheten vidtaga, vissa förfaranden av Stockholms rådhusrätts första avdelning för förmynderskapsärenden och särskilt dess ordförande.

Vi hade nämligen ansett det vara domstolens plikt att ställa sig varsam särskilt inför den partbeställda och partbetalda psykiatriska expertisen. När den dessutom stod inför domstolen på båda sidor, ofta i fyllig representation, och bekämpade varandra, utgjorde väl detta även ett vetenskapligt vittnesbörd om frånvaron av exakta ostridiga hållpunkter för dess eftersträfvade oantastlighet. Ordföranden måste ibland inlåta sig i diskussion med experterna om hans slutsatser. Detta skedde konciliant och Kinberg förklarade en gång officiellt, att han formellt icke haft något att klaga över. Domstolens tvivel hade emellertid förmodligen ansetts som ett farligt övergrepp mot yrkets auktoritet.

Nu uppstod en animerad skriftväxling mellan psykiatrisk expertis och självständig domareverksamhet, mellan psykiatrisk praxis och civilt rättsmedvetande, mellan sinnessjuks rättsskydd inför svensk psykiatri och inför svensk domstol.

För min del avgåvos tre till trycket befordrade svaromål, som utmynnade icke i någon åtgärd rekonventionsvis mot sektionen eller dess ledare utan i femton yrkanden om revision av författningarna.

Ombudsmannen fann angivelsen ej föranleda någon åtgärd. Det blev ock för mycket för honom att gå i selen för de femton yrkandena. Dessa senare framfördes därför petitionsvis till regeringen, där de ännu ligga obeaktade. Om denna vädjan erinrades även — med uppräknande av yrkandena — i förenämnda interpellation men statsrådet ingick ej i något yttrande om dem i svaret på interpellationen.

*

Så kom den straffriförklarade Kassmans avslöjanden om de s. k. straffrias interneringar, av vilka han hade erfarenhet senast från S:t Sigfrids sjukhus i Växjö. I sammanhang därmed kommo också på tal de kritiserade psykiatriska prepareringarna av straffrihetsförklaringar.

Förre justitieministern Schlyter interPELLERADE i anledning därav den 1 april 1937 justitieministern med en fråga om regeringen hade för avsikt att år 1938 föreslå riksdagen åtgärder för en lämpligare och humanare behandling av straffriförklarade än den, som för närvarande kommer åtskilliga till del.

Den 16 april 1937 interPELLERADES av mig justitieminister Westman om en revision av författningar och praxis i syfte att själssjuka, som ej voro i klinisk mening vansinniga, och även ordinära människor effektivt skyddades mot otillbörlig kränkning av sin frihet och sitt människovärde i vetenskapens ofta missbrukade namn. Vidare ifrågasattes, att de i statsmakternas namn på Långholmen stödda s. k. intelligensproven, som väckt allmänhetens uppmärksamhet, omedelbart avbrötes.

Samtidigt anmodade justitieombudsmannen medicinalstyrelsen att med anledning av Kassmans bok inspektera S:t Sigfrids sjukhus i Växjö. Det visade sig sedan, att nämnda inspektion under generaldirektörens ledning ej befattat sig med det uppseendeväckande i boken. Yrkanden från internerade om friskrivning och därmed sammanhängande förhållanden hade förklarats vara överläkarens och ej inspektionens sak. Men till sist medgåvos dock en del internerade att på begäran få yttra sig.

Den 25 maj besvarade justitieminister Westman de båda interPELLATIONERNA. Det visade sig nu att frågan om den humanare behandlingen väsentligen fallit bort, och såsom aktuell angelägenhet framträdde i stället behovet av *nya utrymmen* icke minst för de till antalet växande straffriförklarade.

Beträffande interPELLATIONEN om straffriförklarades frihet och människovärde föredrog statsrådet för tillfället tystlåtenhet. Statsrådet hade dock liksom justitieombudsmannen vänt sig till medicinalstyrelsen. Även fångvårdsstyrelsen, som nu sysslar med undersökningar rörande vissa av de i interPELLATIONEN berörda förhållandena, har hemställt om medicinalstyrelsens inspektion över sinnessjukavdelningen å Långholmen. Vår grundlag föreskriver ju ock att »vederbörande embetsverk» av regeringen skall höras. Ett konservativt inslag i vår författning, som ej lär finnas i andra länders konstitutioner.

Medicinalstyrelsen har nu rapporterat till statsrådet, att den har inga erinringar mot nämnda avdelning på Långholmen. Beträffande de s. k. psykotekniska proven funno styrelsens ledamöter, som verkställde inspektionen, ingen saklig anmärkning att göra. Visserligen gällde det här »komplicerade och subtila ting som psykiska funktioner och reaktioner». Proven måste därför bedömas med stor försiktighet snarare än med konstnärlig fantasi, om slutsatserna icke skulle dragas alltför vittgående. Styrelsen hade ej heller funnit anledning till anmärkning mot frågeformulären. Diskretion borde

dock iakttagas. Ett avgörande säkerhetsmoment, som borde vara tillräckligt, är att de slutsatser, som dragits av dessa liksom övriga tekniska prov, kontrolleras och formuleras av läkare och i sista hand av chefsläkaren, som då är i besittning av hela undersökningsmaterialet. Förutsättningarna för ett riktigt objektivt bedömande synas härigenom vara givna.

Beträffande anmärkningar att den personliga kontakten icke skulle vara tillräcklig kunde styrelsen icke lämna annat omdöme än det, att organisationen på avdelningen med hänsyn till den stora arbetsbelastningen synes ändamålsenlig och att chefsläkarens stora erfarenhet synes böra utgöra tillräcklig garanti. Styrelsen vitsordar även de personliga kvalifikationerna hos chefsläkaren.

»Så långt medicinalstyrelsen», slutar statsrådet sitt referat. Härav är sålunda ådagalagt, att högre myndigheter lita till medicinalstyrelsen, och denna till över- och chefsläkarna.

Hur det rätteligen förhåller sig i denna sak med klagomålen och allmänhetens tvivel, därom gives icke ens försök till en utredning. Vi stå inför något av en *circulus vitiosus* och en verifikation på den sedan gammalt utbredda erfarenheten, att samhörigheten inom läkarkåren är ett utmärkande, på sitt sätt vackert och kanske ofrånkomligt, drag hos densamma.

Justitieministern har tydligen också bibragts en sådan förnimmelse. »För min egen del», slutar han, »*kan jag icke uttala mig om de olika å Långholmen använda metoderna vid undersökningarna och kan ej heller i övrigt gå djupare in på interpellantens frågor*». Det sista är ett sällsynt erkännande. Till denna uppriktighet är det nu vi måste närmast hålla oss. Statsrådet bör vara övertygad, att vederbörande ämbetsverks utredningar, stödda på stadgad vördnad för varandras auktoritet, knappast kan bereda honom tillfälle att nalkas djupen av problemen. Därtill fordras att lösgöra sig särskilt i dessa ting från administrationens ytterligare inställningar.

Allmänheten förstår i vida kretsar, hur det förhåller sig med dessa moderna undersökningar å Långholmen, i Malmö och annorstädes. Fängelsedirektörer kalla dem för absurda och fanatism. Advokater resa sig emot dem. Domstolar fästa ofta intet avseende vid dem. Till och med överläkaren vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö har förklarat för friskrivna personer »att Långholmens slutliga diagnoser om dem visat sig vara helt missvisande». På grund av lång livserfarenhet från fronterna förstår jag och vet, att de i stort sett äro utflöde av något som brukat kallas för svartkonst.

Och för övrigt, det är blott personer som händelsevis ställas under åtal för något brott, större eller mindre, som bli undersökta. Men det vimlar ju av icke åtalade vederlikar, som tillåtas få leva sitt eget fria liv.

Bilaga E.

II.

Det väsentliga upphovet till detta underminerande av vår från franska revolutionen nedärvda straffjustis med liberala tendenser i princip och praktik härleder sig väl ytterst från 5 kap. 6 par. strafflagen. Det är omöjligt att våga på guldvikt, vad som där stadgas om utmätning av varje tilltalads partiella sinnessjukdom och straffets minskning till vad som bör beståa den förnuftiga delen av personen. Här ligger närmast förevändningen för att

anförtro psykiatrin att under vetenskapens sken företaga en sådan klyvning av personligheten, vartill även den under inga förhållanden är mäktig.

Det förefaller som om den främsta reformen på detta område bör vara upphävandet av denna paragraf. Till straffmätningen inom brottsartens latituder bör överlämnas att taga hänsyn till den bevisning, som för varje fall kan presteras om luckor eller svagheter i den tilltalades begåvning.

Emellertid kan även med en sådan reform vådliga missbruk äga rum i konstatandet av fullständig eller övervägande sinnessjukdom enligt 5 kap. 5 par. strafflagen. För dessa fall har dock den moderna komplicerade undersökningsmetoden varit alldeles obehörig. Psykopater, som ej behöva hemfalla åt någon av dessa paragrafer, hänföras dock ofta obesvärat till 5:5, i all synnerhet, när de vid undersökningen tillfrågas under »vilket av de bägge lagrummen de önska bli hänfödda», som av internerade uppgivits för mig och från Långholmens fångvård sagts mig ofta äga rum.

*

Därmed äro vi inne främst på sinnessjuknämndens befogenheter och kompetens. Den är byggd på den statsmakten bibragta föreställningen, att den bör bestå av både psykiatrici och lekmän såsom företrädare för två skilda inställningar till problemen. I processväsendet gäller det visserligen att slå vakt om den civila rättsordningen. I detta fall betyda mest bekantskapskretsens omdömen om personen anses rubbad på något sätt, utöver vad som anses tillåtligt utan att betraktas som sinnessjuk. Man bör i allmänhet ej åt lekmän utan erfarenheter om personen eller det föreliggande ämnet överlåta befogenheter, för vilka de ej äro kompetenta. De bli då lätt lekbollar för experter, särskilt för experter med officiell legitimation.

I detta fall ha nu vederbörande vilselett riksdagen med att lekmanrepresentationen skulle få majoritet i nämnden med tre ledamöter och psykiatrin stanna i minoritet med två ledamöter.

I verkligheten förhåller det sig icke alls så. Som lekman har betraktats medicinalstyrelsens chef, vilken som läkare och kamrat måste och även visat sig i stort stå mest solidarisk med psykiatrikerna. Vidare är ett diktatoriskt avgörande i nämnden i de flesta fall lagt på interneringsanstaltens överläkare. Föredragningen i nämnden sker också — åtminstone för närvarande — av en psykiatriker. En referents inflytande på avgörandet är ju en bekant företeelse. Vidare är den psykiatriska inspektören berättigad till säte i nämnden med yttranderätt, men ej beslutanderätt.

Inför detta överväldigande läkarinflytande på sex personer stå endast två lekmän, av vilka en måste vara domare, som plägar utses till ordförande. Till den andra platsen kan utses vilken lekman som helst. Så ser det »övervägande lekmanainflytandet» i själva verket ut.

Under detta upplysta förhållande bör väl nämnden utses på annat sätt. Vid domstolarna avgöras hithörande frågor om frihet eller fångenskap av yrkesdomare, med biträde på landet av nämndemän. Sinnessjuknämnden, som äger att till och med i sista instans utöva enahanda domarbefattning, bör således ej få bestå av annat än yrkesdomare och ett nämndemansselement med en civil sekreterare.

Nämnden är vidare överhopad av ansökningar. Den får även därför ej tillfälle att träda i förbindelse även med vederbörande internerade, vilket både före och nuvarande justitieministern ifrågasatt möjligen böra i någon mån ske.

Det kan ej nog betonas, att ett sådant sammanträffande ej får ske under överläkarens och annan läkarpersonals uppsikt.

Det behövs sålunda åtminstone tre sådana nämnder, exempelvis en för Götaland, en för Svealand och en för Norrland. Det kan ock medföra en befruktande omväxling i sinnelagen. Även de psykiatriska undersökningarna äro ju förlagda till olika ställen.

Det rationellaste vore väl emellertid, att även detta dömande över individens frihet och människovärde förläggas till de allmänna domstolarna i de orter, där de internerade äro skrivna och vittnesmål från bekantskapskretsen lättast kunna äga rum. Någon besvärsmått bör jämväl stadgas.

Skulle ej detta anses kunna redan nu organiseras, bör fastslås, att sinnessjuknämnden är en domstol och att sålunda offentlighet i förhandlingarna och rätt för internerade till rättegångsbiträde liksom häktad med vissa begränsningar eventuellt till uppenbart psykopatiska eller vanligt kloka fall. En besvärsmått bör i sådana fall också ifrågasättas.

Varje domare med uppdrag att pröva begärda utskrivningar bör städse påminna sig Schlyters till trycket befordrade föredrag på Auditorium med titel: Avfolka fångelserna, eller såsom assessor Salomon tydligare uttrycker det: Människovård i stället för fångvård.

Såsom ett initiativ i sådan riktning begärde jag nyligen hos nämnden att få uppträda som rättegångsbiträde för en i vanlig mening klok person, som en gång förklarats för straffri. Fullmakt från hans förmyndare företeddes och framställningen villfors. Det var första gången något sådant inträffat.

Personen i fråga var en av de å S:t Sigfrids sjukhus i Växjö internerade, som nämnts vid namn i min interpellation och vars levnadsförlopp där enligt uppgift från en kamrat i korthet skisserats, vari jag blev i tillfälle att inför nämnden göra den rättelse, att uppgivna fem år skulle utbytas mot nio månader. Det gällde en intellektuist född 1900 med en ganska komplicerad livshistoria, ett fall där problemet om utskrivning var satt på sin spets. Han hade någon förmögenhet. Under internatet godkändes han i prov till skrivningar för studentexamen, sysslade där ofta med att läsa, studera spanska och spela fiol. Hans brev till sin farbror och förmyndare äro litterärt och klokt skrivna. Vid förmyndarens ansökan var fogat ett brev från myndlingen med en elegant och klagörande skildring av nämndens förutnämnda inspektion på myndlingens avdelning å S:t Sigfrids sjukhus. Den vitsordade uppgiften att inspektionen ej självmant intresserat sig för vad ombudsmannen förmodligen främst velat ha bedömt. Tillika hade vidfogats en förbindelse av en känd stockholmare att taga den internerade till sig i sitt hem på Lidingö. Till en början kunde han ge den friskrivne någon sysselsättning med korrekturläsning jämte arbete i trädgården sommartid.

Efter en redogörelse för problemet i allmänhet och med betonande bl. a. av att det tillfälle till *lämplig placering*, som nu erbjöds, ej fick försummas, yrkade ombudet friskrivning eller om det ej bifölls en förklaring av nämnden att en sådan ej heller i framtiden syntes kunna ifrågakomma.

Det står i nämndens protokoll, att efter mina yrkanden och avträde avslogs enhälligt »för närvarande» yrkandet om utskrivning. I vanligt fall antecknas i diariet merendels »avslaget». Nu skulle det ske med en särskild motivering, i vilken betonades, att med anledning av förmyndarens andra yrkande avslaget gällde endast »för närvarande». Sålunda dock en icke oviktig vinning av juridiskt biträde.

I ett avseende var nämndens protokoll dock ej fullt riktigt. Då jag efter yrkandena reste mig för att gå ropades på mitt kvarstannande för att svara på några frågor. Det började med att medicinalstyrelsens chef satte mig på de anklagades bänk och att jag i detta nya ärende omvandlade mig till min egen försvarsadvokat och till representant tillika för allmänheten i

denna nya offentliga angelägenhet. Generaldirektören anklagade mig skarpt för »osanna» beskyllningar mot psykiatrikerna i gemen i interpellationsdebatten och ett medicinalråd sufflerade då och då honom med att peka för honom vissa rader i den tryckta texten. Det svarades att jag yttrat mig enbart mot författningarna och om S:t Sigfrids sjukhus i Växjö och vissa straffriförklarade. Schlyter hade för övrigt interPELLERAT om en humanitärare behandling av alla s. k. straffria vid dylika fängelser.

Sedan frågade generaldirektören även i skarp ton om icke min hustru varit anställd som sjuksköterska vid S:ta Gertruds sjukhus i Växjö. En egendomlig och otillbörlig inblandning. Det gennämdes, att så icke varit förhållandet. Även annat av intresse förekom vid denna efterklang i medicinalstyrelsens sessionssal från debatterna tidigare i inlagorna till justitieombudsmannen om psykiatri och rättsskipningen.

När rättegångsbiträdet företrädde och som tiltalad avträdde, reste sig nämnden båda gångerna under samtida vördsamma bugningar från den som kom och gick. Vi kände nog alla, att förhandlingarna dock rört sig om allvarliga angelägenheter. Och när slutet är gott är allting gott.

Justitieministern bekände som sagt i svaret på interpellationen, att han *icke gått på djupet med frågorna*. Däri ligger väl en antydning att detta nog en gång blir nödvändigt. Justitieombudsmannen har nu också fått besked att något ingående på de djupliggande kausalsammanhangen, för vars utredning han begärde en inspektion av medicinalstyrelsen, icke blivit effektuerad och icke heller kan av naturliga skäl rimligen förväntas.

I anledning av den psykiatriska sektionens anmälan mot rådhusrättens personer svarades av mig som sagt med *fen-ton yrkanden om förändringar i författningarna*.

Nästa steg som nu måste tagas är sålunda en hänvändelse till justitieombudsmannen om övervägande icke av åtal mot någon utan om *revision av författningarna*, som sträcker sig till de av statsrådet antydda djupliggande bristerna i författningarnas bristande inriktning på »människovård i stället för fångvård».

Närmast ligger då att jämväl påkalla åtanke i sådant syfte för *de i interpellationen namngivna och deras vederlikar bland de straffriförklarade*,¹ men i vanlig mening kloka, som för närvarande äro internerade å S:t Sigfrids sjukhus i Växjö. Till spörsmål, som sålunda böra bäras fram till justitieombudsmannen, måste redan här framhållas något enligt min mening oerhört.

Sedan en person friskrivits på försök eller definitivt möta honom svårigheter utan tal för att slå sig fram. Samhället har raserat möjligheterna för honom, han går ut vanärad såsom straffriförklarad, oklarhet vilar över hans rättskapacitet, han är i många fall »för gammal», arbetstillfällena äro otillräckliga även för dem, som leva utanför fängelserna, sådana arbeten som endast passa honom äro kanske alldeles stängda. Livet blir i lyckligaste fall en slump. Därför vägras utskrivning, kanske oftast därför att man tror att sökanden icke kan erhålla någon utkomst.

Denna gapande lucka i det svenska samhällets beprisade omtanke om alla måste väl i första rummet fyllas.

